

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Qvæstio III. De terio instanti malorum Angelorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

Sed, vt dixi, leue hoc dubium est, quia æquè distingui potest triplex in bonis Angelis operatio, ac in malis, nam post primum instans, in quo sine aduersario conuertuntur ad Deum, & ipsum amant, nouus sine dubio debet succedere actus, quo resistent malorum Angelorum insultibus, non quod primus ille actus non ita feruens esse potuerit, vt resisteret etiam aduersariis insurgentibus, sed ibi cum nouum occurrat obiectum, nouus etiam sine dubio actus interuenit, ergo etiam nouum instans distingui potest.

In secundo instanti boni Angeli fuerunt viatores.

Secundam partem quæ asserit Angelos sanctos fuisse viatores in secundo instanti negat Fertariensis lib. 3. contra gentes cap. 110. contra communem sensum Sanctorum Patrum, & Theologorum: *Voluntatis fuit Angelorum* (inquit S. Prosper lib. 1. de vita contemplat. cap. 3.) *quod aliis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt*: Idem docet Augustin. lib. de Corrupt. & Gratia cap. 11. vbi ait: *Sanctos Angelos per liberum arbitrium stetisse in veritate*. Videturque compertum quod Deus æqualiter se habuit ad omnes Angelos antequam aliqui eorum peccarent.

Nouæ gratiæ necessitas.

Dico secundo, vt peccantibus malis Angelis, boni perseverarent in gratia, nouum eis necessarium fuit auxilium, fortius & robustius eo auxilio, per quod confortati sunt ad amorem in primo instanti suæ creationis.

Ratio est, quia sine auxilio gratiæ nemo continuare potest actum bonum prius inceptum, neque nouum vllum actum elicere: Boni Angeli post primum instans non tantum perseverauerunt in illo actu amoris quem in primo instanti elicerant, sed nouum etiam actum habuerunt, vt ostendebam, quo tentantibus malis Angelis restiterunt, ergo nouum illi sine dubio auxilium habuerunt. Et quia difficilior operatio est quando adest vehemens tentatio, quam vbi nulla est huiusmodi occasio peccandi, maius etiam fuit auxilium gratiæ datum Angelis in secundo instanti ad resistendum tentantibus, & vehementer impellentibus ad malum, quam auxilium datum in primo instanti, in quo quæta & pacata erant omnia, sine vlllo impulsu ad malum.

Magnitudo meriti.

Dico tertio, in secundo illo instanti sancti Angeli meruerunt augmentum maximum gratiæ meritumque totum ita consummarunt, vt deinceps nihil sint meriti per opera quæ in statu beatitudinis exercent: v. gr. per hominum custodiam, & ministeria Reliqua commissa illis à Deo.

Ratio est, quia in eo instanti sancti Angeli plurimum creuerunt in gratia, in quo exercuerunt plurima opera præstantissima virtutum nobilissimarum, modo perfectissimo: illa enim sunt tria, quæ ad augendam sanctitatem minimo tempore multum valent. Si perfectissimos actus elicias virtutum, si plurimos, si modo perfectissimo. Fuerunt autem tria illa in sanctis Angelis quibus ad excelsum gradum beatitudinis obtinendum, breuissimum à Deo concessum erat temporis spatium multiplicauerunt actus virtutum, & earum omnium motiua contulerunt in vnum actum negotiatores peritissimi, & eos summo cum feruore sancti desiderij elicerunt. Fuit videlicet Fides illa perfectissima, quæ falsis malorum suasionibus restiterunt, fuit Spei summa perfectio, Amoris feruor mirabilis, Religionis studium eximium, humilitatis, constantiæ, fortitudinis virtutum denique omnium exercitium absolutissimum, quod ostendit breue illud sed potentissimum, ac tutissimum Michaëlis scutum dicam an ælum: *Quis vt Deus?* Vbi quatuor Syllabis omnem videtur conclusisse absolutissimæ virtutis perfectionem. Victor Archangelus; hoc vno elogio, tori rebellium exercitui par & superior, & Deum vindicauit à calumnia, & viam sibi aperuit ad summam gloriam.

Quod autem consummatum etiam eo instanti fuerit hoc meritum, adeo vt deinceps nihil eis accesserit ad promerendum augmentum beatitudinis, receptissima Theologorum sententia est, quia licet non pugnet status beatitudinis cum merito, cum Christus & beatitudinem habuerit, & meruerit tamen infinitè, tamen ex certissima Dei lege simul & iustissima, nulli creaturæ concessum est vt extra statum viæ ulterius mereri possit augmentum gloriæ, alioqui homines etiam beati augere possent bene operando beatitudinem, quod esset sanè possibile si Deus vellet, sed aliter statuit Dei remuneratoris voluntas sapientissima, qui hominum & Angelorum sic diuisit tempora vt pars vna via esset ad meritum gloriæ altera quies esset & terminus in possessione gloriæ, in altera prælium, in altera præmium.

Solutio trium dubitationum.

Ad primam satis manifestè ostensa est distinctio trium instantium etiam in bonis Angelis quibus necesse fuit nouam elicere aliquam operationem, vt perseverarent in Fide Deo debita quod ostendunt etiam præliantis Michaëlis verba victricia: *Quis vt Deus?*

Ad secundam ex secunda conclusione manifestum est, quod auxilio robustiori armari Angeli debuere in secundo instanti vt pugnarent, & vincerent; operati enim sunt nouo & perfectiori modo quam ante.

Ad tertiam patet etiam ex tertia conclusione, quod breuissimo tempore magna obtineri potuerunt ab Angelis incrementa gratiæ. Plus videlicet spatij conficit Sol vno quadrante, quam formica conficeret mille sæculis.

QVÆSTIO III.

De tertio instanti malorum Angelorum statu nimirum damnationis, & pœnæ.

S. Thom. quæst. 64.

Hactenus dixi peccatum & meritum Angelorum reproborum & electorum, nunc vox Domini diuidentis flammam ignis, & malis Angelis in pœnam peccati ardorem decernentis, bonis autem splendorem tribuentis in præmium, vt interpretatur eximie Basilus in Psalm. 44. monet inquam vox illa vt diuisim agam de pœna, & de beatitudine horum spirituum inter quos tantum interiectum est chaos. Primum ergo vt accuratè pœnam hanc explicem, nunquam satis explicandam, & nunquam satis timendam proponenda esse videtur Catholica veritas de pœna Dæmonum. Secundò, pœna sensus in qua præcipua difficultas est, & meræ tenebræ. Tertio, pœna Damni.

SECTIO I.

Veritas Catholica de pœna malorum Angelorum.

VT magnitudinem hanc iræ Dei, & iustitiæ illius in rebelles spiritus proponam, video præmitti debere quinque in quibus continetur Catholica veritas de hac pœna, vbi multa, sine dubio communia sunt reprobis hominibus, & Angelis. Primum, vtum verè sit aliquis infernus in pœnam Dæmonum, & hominum. Secundò, vbi sit infernus, & qualis sit. Tertio, quænam genera pœnarum sint in inferno ad cruciandos damnatos. Quarto, quando cæperit pœna Dæmonum, Quintò, quandiu duratura sit.

S. I.

Vtrum verè sit infernus aliquis in pœnam reprobis Angelorum & hominum.

Negant infernum vllum esse Athei omnes, negant libertini, & plerique impij quibus accesserit etiam olim

De perfectione supernaturali Angelorum. 263

olim Marcionitæ ac Albigenſes, ac demum poſteriori ſæculo Caluinus, Bucerus, Beza, excæcantes illos omnes dementia ſua, & claudente oculos, ne videant exitum in quod ruunt; malunt enim negare infernum eſſe, quàm abſtinere à malicia, quæ illos ad infernum trahit. Contra quos omnes

Exiſtentia
inferni.

Dicendum primò eſt, certiffimâ Fide tenendum eſſe, quod reuerà conſtitutus à Deo ſit aliquis infernus, in quo reprobi omnes tùm Angeli, tùm homines detineantur & torqueantur.

Probatio.

Ratio eſt, quia ſtultum omninò eſt infernum negare, ſi eum omninò eſſe, certiffimè aſſeuerent ſcripturæ omnes tùm veteris, tùm noui teſtamenti, ſi Conciliorum, & Patrum, & totius Eccleſiæ ſuffragium indubitanter definiat, ſi Ethnicorum etiam ſapientum omnium confirmet authoritas, ſi denique tam euidentes coniecturæ hoc demonſtrent, vt luce clarior appareat exiſtentia hæc caliginis æternæ. Nam vbi quatuor hæc reperiuntur in rebus quæ à Dei voluntate pendent, certè inſipientis eſt dubitare, vel non tenere aliquid tanquam omninò certum. Quid enim vltra requiri poteſt, ſi Deus ipſe per ſcripturas teſtis ſit, ſi Eccleſia, ſi Concilia, ſi Patres, ſi omnes ſapientes, ſi rationes eſſe infernum confirmant, & credere certò iubeant?

Ex ſcrip-
turis.

Primò ergo, nihil eſt frequentius in ſcripturis Teſtamenti tùm veteris, tùm noui, Iſaiæ 3. *Præparata eſt ab heri Tophets* (id eſt locus Gehennæ) *à Rege præparata, profunda & dilatata, nutrimenta eius ignis & ligna multa, ſtatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.* Tophets (inquam) vallis eſt filiorum Ennon, vbi cremabant Iudæi filios ſuos Idolo Moloch, & locum designat vbi perduelles filios Deus crematurus eſt in æternum. Præparata verò eſt ab Heri, id eſt, à principio mundi Diabolo & Angelis eius, explicatur autem poſtea carceris huius diſpenſationes, & variæ conditiones, de quibus poſtea dicetur. Pergit idem Propheta cap. 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit cum ardoribus ſempiternis? vbi Deus, iuxta interpretationem Hieronymi & Procopij, terret impios exemplo ignis qui deuorauit copias Regis Sennacherib breuiſſimo tempore.* In Plalmis autem Regius Propheta, nihil obijcit oculis frequentius, quàm infernum, Plalm. 48. *Sicut ones in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* Plalm. 93. *Niſi quia Dominus adiunxit me, paulò minus habitafſet in inferno anima mea,* alia omitto innumera, vbi Propheta, vbi Iob, vbi Moyſes vique adedò infernum proponunt, & graphicè depingunt, vt cæcus ſit qui hunc non videat, & ſtultiffimus qui non timeat.

Teſtamen-
ti noui au-
thoritas.

Neque obſcurius in Nouo Teſtamento Chriſtus & Apoſtoli de inferno loquuti ſunt, Matthæus, Marcus, Lucas referunt, Chriſtum dicentem & inculcantem, *bonum eſt tibi debilem intrare in vitam æternam, quàm duas manus aut duos pedes habentem, mitti in Gehennam in ignem æternum, in ignem inextinguibilem: eum timete qui poteſt & corpus & animam mittere in gehennam: mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno.* S. Petrus cap. 2. epiſt. 2. *Deus Angelis* (inquit) *peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos.* Sanctus etiam Iudas, *Angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum, vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.* Deſcribenda hoc loco eſſent Apocalypſis cap. 12. 14. 20. 21. vbi deſcribitur lacus iræ Dei magnus, torrens ignis & ſulphuris de quo bibunt, qui adorauerunt beſtiam, & potauerunt voluptatem mortiferam in calice Babylonis inde ſtagnum ignis & ſulphuris, puteus abyſſi de quo exit fumus in ſæcula ſæculorum. Nunquid narrat Propheta ſomnia? nunquid Chriſtus deliria? nunquid Apoſtoli aniles fabulas? an vera pandunt oracula, & tradunt nobis ea quæ à Deo ipſo didicerunt, vt illis

terrificè caueamus nobis à loco tormentorum? vel igitur centies mentitus eſt Deus in ſcripturis, vel eſt reuerà infernus.

Secundò, eandem veritatem Catholicam credendam proponit nobis Eccleſia, linguâ Spiritus Sancti, & interpretes omnium eius oraculorum, dicit autem in ſymbolo Apoſtolico *Chriſtum deſcendiſſe ad inferos*, quod idem repetitur in Niceno, neque omittitur in ſymbolo Athanaſij, quod *qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum*, additque ſtatim, *hanc Catholicam eſſe Fidem.* Neque in ſymbolis duntaxat omnibus hoc proponit Eccleſia, ſed in omnibus etiam Conciliis id definit, expreſſiffimè autem in Concilio Toletano 4. Arelatenſi 4. Florentino ſeſſ. vlt. in litteris vnionis, & in aliorum omnium profeſſione Fidei; da enim vnum vbi hoc non habeatur. Denique ſancti Patres vox etiam altera Eccleſiæ mirabiliter in hoc argumento verſati ſunt, præſertim quando oſtendunt quam graue ſit, *non ſentire quod illuminat, ſentire quod cruciat*, (vt loquitur S. Proſper l. 3. de vita contemplat. c. 17.) *exundantis incendiij terribiles crepitus pati, barabari ſumantis horribili caligine oculos obſecari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſſimis in æternum dilaniari vermibus, nec finire.* Longum eſſet referre quæ habent Eucherius in homiliis ad Monachos, ex quibus aliqua in ſequentibus referentur, Gregor. l. 4. Dialog. c. 36. & l. 9. 12. 13. Moral. Tertull. in Apolog. cap. 11. & 40. Auguſt. l. 21. ciuit. cap. 11. Chryſoſt. orat. in ſecundum Domini aduentum. S. Iuſtinus q. 75.

Authoritas
Eccleſiæ.

Tertiò, penetrauit etiam ad Ethnicos hæc noticia inferorum quam ſine dubio à Moyſe vt alia plura, vel ab aliis ſcripturis didicerant. Referunt autem ex huiusmodi Ethnicis plurima Clemens Alexandr. in protrept. Tert. loco citato. Minucius in Octauio, Aneas Gazaus in Theophrasto, Eufeb. l. 11. præparationis, Eugubin. de perenni Philoſophia l. 1. c. 22. nam v. g. de inferno expreſſè loquitur Plato in Gorgia ſub finem, & in Phædone ſub medium. Trimegiſtus c. 10. Aſclepij & c. 1. Pimandri.

Sapientes
Ethnici.

Quartò, rationes etiam tùm à priori, tùm à poſteriori probare poſſunt id quod intenditur. Prima ſit, quia iniuſtus Deus eſſet, ſi tot crimina, quæ committuntur quotidie ab hominibus manerent impunita, non puniuntur autem ſepiſſimè in hac vita vt patet, ergo neceſſe omninò eſt vt in altera puniatur. Accedit commiſſi in Deum enormitas peccati, quod nulla pœna ſatis vnquam punire valet, niſi ſit æterna, ergo eſt omninò æquum vt peccatores pro meritis in deſtinato aliquo loco ſupplicij puniantur vt videant ſemper, quam malum & amarum illis ſit in dominum deliquiſſe. Secunda ratio ſit ex innumeris & ſerè quotidianis, tùm dæmonum, tùm hominum apparitionibus, ex multorum etiam hominum raptu ad videndos inferos, accedunt etiam montes ignem vomentes, quos inferni velut hiatus, & ſpiracula rectè vocat Tert. vt ex illis conijciatur de flammis in ſubterraneo illo pœnarum theſauro reconditis, atque adedò etiam à viuentibus infernus quaſi videatur.

Cōiecturæ

Hæc quatuor vt in pauca nunc colligam, ſic lubet ratiocinari demonſtratiuè. Nam in re quæ non eſt neceſſaria, ſed contingens à ſola Dei voluntate pendet, nulla potuit probatio afferri efficacior & certior quàm ſi hoc voluiſſet Deus, certò aſſerat ipſe Deus per omnes ſcripturas, per totam Eccleſiam, per omnia ſymbole Fidei, per omnia Concilia, per omnes Patres, per ſapientes etiam Ethnicos, per euidentes coniecturas. Imò addo ſi reuerà daretur infernus quem poſſe dari certiffimum eſt, quoniam argumento alio conſtare poſſet illum eſſe in altera vita quæ non parer oculis, niſi eo quod duceretur à tot teſtimoniis adedò euidentibus, vt ſi vera illa non eſſent, certè iuſtiſſimè

stiffimè potuissent dicere se à Deo ipso deceptos esse qui rei falsæ tam clara voluerit esse argumenta.

§. II.

Ubinam sit infernus, & qualis sit.

O Stendi dari re verâ infernum, id est animas peccatorum & Angelos verè puniri à Deo, neque fabulam illam esse, sed certissimam, & compertissimam, & Catholicam veritatem, nunc ut respondeatur ad quæstionem quid sit, videndum est, an illud sit spatium aliquod corporeum, an sit subterraneum, quàm latum sit & profundum.

Dico secundo infernus locus est corporeus specialiter ad pœnam in iniis terræ visceribus effossus: profundissimus, & capacissimus multa continens millaria: ubi detinentur clausi Dæmones cum hominibus reprobis.

Locus corporeus.

Prima pars, quod infernus locus sit corporeus deputatus specialiter ad pœnam peccatorum probant allata supra probationes Scripturarum, Conciliorum, Patrum, coniecturarum, & rationum. Sed adhuc tamen suppetunt alia non pauca quæ addi possint. Primo ex Veteri & Nouo Testamento, Sapientiæ 5. *Talia dixerunt in inferno qui peccauerunt: Ecclesiast. 21. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum, inferi & tenebre & pœna.* Depingitur autem graphice à Iob cap. 10. ubi vocat eam terram *Tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseria & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat:* & cap. 20. de hominibus loquens indulgentibus voluptati: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt,* quod etiam regi Babylonio Isaïas comminatur cap. 14. *Veruntamen ad infernum detraheris usque ad profundum laci.* In nouo etiam Testamento sapissimè locus idem describitur aliquando, ut dixi, (gehennæ) nomine: *Eum timeat qui potest & animam & corpus perdere in gehennam:* Aliquando nomine (inferni) *mortuus est diues & sepultus est in inferno:* Varie quoque in Apocalypsi pingitur: *Lacus ira Dei magnus, torcular vini ira Dei omnipotentis & mors secunda.* Secundo Patres idem sæpe repetunt, & inferni horribilem speciem proponunt Tertullianus c. 47. Apolog. *Si gehennam comminemur quæ subterraneus est arcana ignis, ad pœnam thesaurus, de hac chinamur:* Cyrill. lib. 1. in Isaïam cap. 5. *Locus est infernus, miserarum animarum carcer horrendus, & orat. de exitu animæ docet eas animas quæ in peccato moriuntur, Deduci ad opaca terrarum, in terram tenebrosam, & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, &c.* idem argumentum fusè persequitur Chrysost. homil. 49. & 50. ad populum. Denique aperta ratio est, quia sicut pro amicis Dei locus vnus est quietis & præmij, sic pro inimicis vnus etiam esse debuit carcer & supplicij locus ubi miseri degant & moriantur ut victimæ domini exercituum, ut habetur Isaïæ 34. Ieremiæ 46. Ezechielis 39.

Sub terra effossus.

Secunda pars, quod effossus sub terra, & vicinus centro carcer ille sit ad quem nulla è cælo lux penetrare possit, colligitur ex Scripturis Numerorum 16. *Disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos, descenderuntque vini in infernum operti humo.* Idem indicant allata Iob testimonia, & alia ubi vocatur abyssus, puteus abyssi, profundum laci. Patrum eadem vox est, quamuis subdubitasse videantur August. lib. 27. Ciuit. c. 16. Gregor. lib. 4. Dialog. c. 42. Tertull. autem eleganter lib. de anima cap. 55. postquam retulit Platonem dixisse quod infernus sit velut gremium terræ, quo labes omnes mundalium fordium confluendo, & ibidem desidendo exhalent, statim addit, *Nobis inferi non nuda cauitas nec subdinalis aliqua semina creduntur, & infossa terra & in alto vastitas & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas.* Congruentia

demum afferri potest quia debuerunt damnati remotissimi esse à cælo, & à Dei throho, sicut remotissimi sunt à misericordia. Imò in infimo debuerunt mundo loco agere, quod contemptissimæ sint creaturæ, eo quod Creatorem contempserint; eò etiam confluere debuerunt omnes mundi fordes, ut augeant tetterimum fœtorem; eò denique (ut dixi) nulla lux affluere, ut in caligine sepulti luerent pœnas tenebrarum quas prætulerunt lumini cui fuerunt rebelles.

Tertia pars, quod amplissimus, profundissimus, capacissimus sit horreus hic carcer certissima est, quia debet esse sufficiens ad capiendam innumerabilem damnatorum multitudinem tum hominum, tum etiam dæmonum, qui sine dubio apparebunt in corporibus ignitis, ac proinde locum occupabunt sine penetratio- ne. Multitudinem autem hominum damnatorum putat Lessius peruenturam ad vicies aut tricies mille millones coniectura ducta ex sæculis 60. quibus duraturus esse creditur mundus: alij extendunt ad centum millia millionum vnde colligunt locum illum esse debere capacissimum, in quo sit etiam stagnum illud ingens ignis & sulphuris de quo postea. Quantum autem spatium illud esse debeat non satis constare potest. Ribera in cap. 14. Apocalypsis putat spatium eius esse stadiorum mille sexcentorum, quæ continent millia Italica Ducenta, & Germanicas Leucas quinquaginta. Spatium verò illud valde contrahit Lessius ad duas scilicet Leucas cubicas, quas contendit sufficere ad capiendam damnatorum multitudinem decuplo maiorem, præsertim cum damnati non ita sint disponendi ut liberè possint ad varia loca moueri: congregabuntur enim omnes in vnum cumulum instar carbonum, aut lignorum ardentium: stupa enim collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.

Amplissimus.

Quarta pars quod eo carcere clausi sint Dæmones omnes, & homines damnati, sequitur ex dictis: quod tamen ita intelligi debet ut ante diem Iudicij multi tamen Dæmones extra infernum vagentur & versentur in aëre, quæ communis est sententia Patrum & ad Fidem Apostolicam pertinere asserit August. lib. 11. in Gen. c. 26. Videturque colligi ex Scripturis ubi appellantur Dæmones: *Rectores tenebrarum harum; spiritualia nequitiæ in cælestibus: Principes potestatis aeris huius.* Sed post diem Iudicij claudentur omnes tetro illo carcere ut describitur c. 20. Apocalypsis.

Carcer dæmonum, & hominum.

Ex quibus omnibus difficile non est colligere, quàm sit horribile antrum illud subterraneum longissimè distitum à cælo, vastissimum, profundissimum, caliginosissimum, & fœtidissimum. Vocat Isaïas: *Humum picis & sulphuris.* Iob, *Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.*

§. III.

Quanam genera pœnarum sint in inferno.

Scit tradita horribilissimi carceris velut ichnographia. Sequitur ut ea proponā genera pœnarum, & tormentorum quorum locus proprius est infernus: quid nimirum teneri debeat tanquam omnino indubitatum de illis pœnis; quid verò dubium aut etiam fictitium iudicari debeat. In primis autem celeberrima difficultas est, utrum ibi sit verus & propriè dictus ignis crucians damnatos: quomodo autem ipsos etiam spiritus cruciare possit, postea explicabitur.

Esse autem verum ignem in inferno negarunt iam olim omnes Epicuræi, & Athei apud Lactantium, & nunc recentiores Hæretici apud Cocceium lib. 10. c. 7. ex Catholicis solus inuentus est Catherinus qui ausus est dicere ignem inferni non esse nisi metaphoricum neque aliud esse quàm grauissimum dolorem ab irato Deo.

Ignem in inferno negarunt aliqui.

Ratio

Triplex
dubitatio.

Ratio verò dubitandi esse potest primò, quia sicut in scripturis dicitur esse in inferno ignem, sic dicuntur etiam esse vermes, *vindicta impij ignis & vermis*, & alibi *ignis eorum non exstinguitur, & vermis eorum non moritur*: dicuntur etiam esse nives Iob. 24. *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*: sed vermes & nives non ibi sumuntur nisi metaphorice, ergo ignis ibi duntaxat est metaphoricus.

Secundò multi etiam Patres ignem non ibi videntur ponere nisi spirituales ac metaphoricum præferunt August. & Damasc. videturque ex Euangel. Lucæ posse confirmari, nam ibi dicitur ardere diues epulo, eo prorsus modo, quo dicitur habere linguam, quam postulat refrigerari: sed cum non sit nisi anima, linguam illam non intelligitur habere nisi metaphorice, ergo ignis ibi etiam est solum metaphoricus & improprie.

Tertiò, non apparet qualis esse possit ille ignis, qui non eget pabulo, non consumit damnatorum corpora, lucem non habet, neque speciei eiusdem esse potest cum nostro igne.

Conclusio
affirmans.

Dico tertiò, certissimum omnino esse, neque sine summa temeritate negari posse quod sit in inferno verus ignis corporeus, quo crucientur damnati omnes tum Angeli tum homines; ita constanter Catholici omnes doctores contra temerarium Catherini placitum quod hæreticum esse meritò iudicat Suares; alij cum Vasq. Arrub. Petauio solâ certitudine theologica putant haberi, sed omnino indubitata, quod in inferno sit verus ignis.

Scriptura.

Primò enim non potuit Deus in omnibus scripturis ignem hunc clariùs demonstrare Deuter. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nonissimam*, in hebræo habetur *usque ad voraginem inferiorem*. Iudith. 16. *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut urantur & videant usque in sempiternum*. Pl. 20. *Pones eos ut cibus ignis, in tempore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis*. Plalm. 139. *Cadent super eos carbones, in ignem deiciet eos, in miseris non subsistent*. In nouo autem testamento mirum est quàm crebrò ignem illum nobis Christus obijciat in sententia Iudicis Matth. 25. *Ite in ignem æternum qui paratus est Diabolo*. In parabola Zizaniorum Matth. 13. *Exibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis ibi erit fletus & stridor dentium*. Marci 9. *Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus aut duos pedes habentem mitti in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur*. Luc. 15. *Crucior in hac flamma*. Apocal. 14. *Si quis adorauerit bestiam cruciabitur igne & sulphure, &c.* Quæro ego hîc, vtrum illa sint clara, vel vtrum sapiant metaphoram.

Patres.

Secundò, Sancti Patres ignem illum realem certò profitentur Augustinus lib. 21. ciuit. cap. 10. docet, quod *veris sed miris modis spiritus incorporeos penâ corporalis ignis affligit*. Ambros. in Psal. 118. perturbari se ait cogitantem ignem illum perpetuum, *illud sine fine incendiū perfidorum*. Cyprianus sermon. de ascensione Domini, *in corruptibiles flamma nudum corpus allambent, ardebit purpuratus diues, in proprio adipe fixa libidines bullient, & inter sartagine & flammis miserabilia corpora cremabuntur*. Eucherius mirabiliter homil. 1. ad Monachos: *Cum (inquit) inextinguibilis caro coeperit, & infecte peccatis medulle seuisissimis gehenna ignibus penetrari & more feruentium metallorum, inextinguibili ardore, tota hominis substantia, intus infundi, & de passentibus flammis corpora & anime ex parte consumi, ex parte nutriri, ut inter medios ignium globos damnata natura, det pabulum, & accipiat incrementum*. Vide

Tom. I.

cætera, concluditurque: *Va qui lugenda in posterum, videnda nunc credunt, ve quibus hac prius experienda sunt, quàm credenda*.

Neque verò certum duntaxat est, quod ibi sit verus ignis, sed etiam planè constat, quod sulphureus ille sit, *conuertentur enim* (vt ex Isaia referebam) *torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur*. Plalm. 10. *Pluet super eos laqueos, ignis & sulphur pars calicis eorum*. Imò illud esse vastum & immensum stagnum ignis sulphurei, quod cauitatem illam ex parte repleat habetur ex citatis locis Apocalypsis, vnde rectè colligit Lessius libro 13. capite 24. qualis futurus sit damnatorum in inferno situs, & modum quo arsiuri sunt, mergentur enim intra stagnum in acervos collecti, neque flamma solum exterius applicabitur, sed membra omnia & viscera inflammabit, ardebuntque omnes vt carbonēs accensi, & vt ligna in fornacem coniecta, & spiritus iræ Domini succendens eam.

Dico quartò, præter ignem illum quo torquentur damnati, certum est fore in inferno tenebras horribiles, fætorē intolerabilem, fumum densissimum, fletum & stridorem dentium, aliæque tormentorum genera, quæ Dæmonibus erit liberum excogitare, ac exercere iuxta singulorum demerita.

Primò enim, tenebrarum scriptura frequenter meminisse Ecclesiast. 21. *Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum, inferi, & tenebra & pœna*; Iob etiam vocat *terram tenebrosam & opertam mortis caligine*. Dicunt etiam sæpè Patres quod peccator à tenebris transit ad tenebras, & ita interpretantur id quod dictum est à Christo de tenebris exterioribus in quas mitti iubetur ille qui veste nuptiali non est indutus tempore conuiuij nuptialis: & sanè causat caliginem horrendam fumus densissimus ab igne prodicens sulphureo: & in centro terræ lux affulgere desuper nulla potest, neque permeare opacissima repagula totius elementi terræ. Neque tamen deerit illis aliqua lux vmbrosa, & nigra, è medijs flammis emicans per quam spectare miseri possint spectra horribilia monstra immania; tum dæmonum, tum aliorum hominum, quorum corpora fœdissima visu horrenda erunt.

Secundò, fumus ex tanto igne, & ex tot cadaueribus exultis omnino sequitur, & illius meminit sæpius scriptura tanquam tormenti molestissimi præsertim in Apocalypsi vbi dicitur *fumum fornacis magna ascendere in sæcula sæculorum, & è puteo abyssi erumpere fumantes globos*. Continetur autem neque sursum euaporari potest halitus pestifer, sed totus intra carcerem retentus incredibiliter torquet miserōs.

Tertiò, fætor inde sequitur qualem nulla vnquam camarina protulit ex confluentibus, vt dixi supra, omnibus mundi sordibus in illud sterquilinum, ex sulphureis & venenatis stagni vaporibus, sed præsertim ex illa tot cadauerum exustorum colluie, vnde nidor exhalans mephitim fœtidissimam sensum odoratus torquet miserabiliter; si enim vel vnum cadauer sufficit ad inficiendum locum capacissimum, quid non efficiat tot purulenta corpora, vlcerosa, putrida, lurida, & tot sæculis morientia sine fine mortis?

Quartò, fletus & stridor dentium quorum meminit sæpè Christus, respondere omnino videntur pœnæ damni, & pœnæ sensus, in quas tota damnatorum miseria solet diuidi pœna damni est priuatio beatitudinis, & bonorum omnium naturæ, gratiæ, gloriæ, si solam excipias existentiam, quæ bonum etiam esse desinet propter cumulum malorum quem cogetur pati:

Assertio
de reliquis
tormentis.

Tenebræ.

Fumus.

Fætor.

Pœna
damni &
sensus.

L I

ti:

ti: pœna sensus est dolor positivus, illatus ab externis obiectis. Hæc enim duo summam efficient damni miseriam, quod omni bono careat, quod omne sentiat malum, primum efficit tristitiam maximam & fletum, ex secundo dolor erumpet & stridor dentium propter intolerabiles cruciatus. Hæc autem diuisio adæquata sine dubio est, quia inter malum priuatiuum quod est pœna damni, & malum positivum quod est pœna sensus, nihil potest esse medium.

Vtrum autem tristitia & afflictio illa quam habent damnati de priuatione omnium bonorum præsertim verò beatitudinis, pertineat ad pœnam damni, an verò ad pœnam sensus, levis quæstio est, nam huiusmodi mœror propriè loquendo est pœna sensus, cum sit malum positivum & priuatio etiam beatitudinis etiam si nullus sequeretur ex ea dolor semper esset verum malum, sicut amentia est vera pœna, quamvis ignoretur ab eo qui eam tolerat: & in pueris vera erit damnatio, quamvis tristitiam eorum Deus sit impediturus. Potest tamen illa tristitia dici esse accessoria pœnæ damni, quia connaturaliter ex ea sequitur: Neque verò illa pœna damni potest dici æqualis esse in omnibus, quia est priuatio inæqualis beatitudinis, & tristitia etiam inæqualis ex ea sequitur propter diuersam apprehensionem.

Reliqua
supplicia.

Quintò denique varia & inaudita tormentorum genera Dæmones excogitabunt pro libito vt excrucient miseros specialiter id commeritos ob diuersa peccata; sic enim videtur indicari Prouerb. 19. *Parata sunt derisoria indicia, & mallei percutientes scultorum corporibus.* Vide omnino Cyprianum lib. de Laude Martyrij: Prosperum lib. de Vita contemplat. cap. 10. & ratio videtur esse, quia certum est inæqualia omnino esse tormenta damnatorum, imò & varia pro diuersis peccatis destinata esse supplicia, sicut varia in cœlo pro variis virtutibus sunt assignata præmia, si autem nulla essent alia tormenta præter ignem tenebras horrendi carceris & cætera quæ hæcenus numerabam, vna esset damnatorum omnium pœna sensus, tamen si enim rectè ab Eucherio ignis inferni sapiens dicitur, ex eo quod inæqualiter cruciat damnatos, & pœnam adæquat demeritis peccatorum, tamen perpetuum erit hoc miraculum, & longè videtur conuenientius quod ex aliis tormentis ponatur inæqualitas pœnarum illa quam dixi, ergo præter ignem alia sunt etiam in inferno genera pœnarum. Vnde

Non est
ignis metaphorici-

Ad primam Respondeo non improbabiler poni à nonnullis verum frigus, & veros vermes in inferno propter allatas scripturas: sed vtrumque tamen ab aliis probabilius negari. (Vermis) enim nomine significari solet communissimè in receptissimo loquendi more conscientie remorsus, & perpetua eius accusatio & ita vulgò explicant Patres, quia cum vermium morsus in tormento ignis esse iudicetur levis pœna, non videtur admittendum esse tantum miraculum, vt viua persistant inter flammæ hæc animalia. Frigus etiam illud magis esse solatium quàm pœna: & locus Iob longè aliam habet explicationem, est enim duntaxat imprecatio temporalis pœnæ in adulteros, quibus omne genus imprecatur pœnarum: & sanè si essent in inferno niues non video quare diues epulo aquæ guttam tantâ postuler contentione ad refrigerandum linguam. Itaque nullâ ratione paritas est inter illa omnia & ignem cuius tam crebra, & tam constans in scripturis mentio est, vt illæ intelligi alio modo nequeant, de frigore nunquam nisi semel etiam vbi non agitur de inferno: vermis autem etiam in communi loquendi modo significat dolorem internum de peccatis.

Ad secundam Resp. illos Patres qui visi sunt dicere ignem inferni esse spirituales, voluisse tantum significare ignis illius, & nostri differentiam: quia scilicet non eget materia quam consumat, non destruit corpora quæ cremat, extingui non potest, lucidus non est, sed tantum calidissimus: cum autem cruciet corpora, certum est etiam illum spirituales non esse sed corporeum. Ad id quod additur de lingua diuitis epulonis, Respondeo probabitur illam esse tantum parabolam vbi homo integer in eo statu describitur in quo post resurrectionem futurus est vnde tam ignis quàm lingua metaphorice non sumuntur sed propriè.

Non differt specie à nostro.

Ad tertiam Resp. ignem inferni eiusdem sine dubio esse cum nostro speciei, quamvis differat ab eo accidentaliter, propter maiorem densitatem materiae, & actiuitatem longè acerbiorum. Fateor esse aliquo modo supernaturale quod non indigeat pabulo, neque corpora consumat vt rectè docent Augustinus lib. 22. Ciuitat. cap. 2. 3. & 4. Tertullianus cap. 48. Apolog. Est enim difficile, quomodo ignis qui omnia mixta soluit, & extenuat omnem humiditatem, non resoluat tamen corpora damnatorum. Sed certum tamen est diuinâ id virtute fieri quæ prohibet ne calor extenuet & dissipet, sed duntaxat cruciet. Explicat Augustinus exemplo Salamandræ, montis Ethnæ, carnis Pannonis & aliorum quæ inter ignes dicuntur illæsa manere.

§. IV.

De tempore quo capit pœna demonum in inferno.

Habemus locum & genera pœnarum quibus cruciantur spiritus nequam, nunc de tempore quo cœpere puniri, triplex potest esse sententia, prima quod eo ipso instanti puniti sint quo primum peccarunt. Secunda, quod illorum damnatio in extremum diem iudicij sit dilata. Tertia, quod non eo quidem instanti quo peccarunt damnatio eorum cœperit, sed breui aliquo temporis spatio post peccatum commissum.

Triplex sententia.

Ratio autem dubitandi est primò, quia impossibile omnino videtur, vt quo instanti peccarunt mali Angeli, eo etiam puniti fuerint, quia tunc cum aliquis reuerà damnatus est, priuatur omni gratia sufficiente, sed quo instanti Angelus peccauit habuit sufficiens auxilium ad non peccandum, ergo non potuit Angelus damnari eo instanti quo peccauit. Deinde Angelus in statu damnationis iam constitutus, est impotens ad non peccandum, eo autem instanti quo peccabat, erat potens ad non peccandum, ergo eo instanti non potuit Angelus damnari. Denique argumentari licet à simili de beatitudine, quia non potest eo instanti fieri beatus quo potest peccare, ergo neque potest eo instanti damnari quo potest non peccare.

Prima dubitatio.

Secundò, videtur etiam quod Dæmones igne inferni non crucientur nunc, sed quod ea pœna dilata illis sit post diem iudicij, tum in extrema sententia supremus iudex dicturus sit, *Ite in ignem æternum qui paratus est Diabolo, & Angelis eius*, vbi significari omnino videtur quod illa pœna in tempus illud reseruata sit, sicut etiam videntur dicere sancti Petrus & Iudas locis sæpè citatis, vbi dicitur: *Quod in iudicium magni diei reseruantur cruciandi Angeli rebelles.* Imò certum est id ab innumeris asseri Patribus, atque aded erroneum esse nullo modo potest.

Secunda dubitatio.

Dico quintò, certum est non fuisse Dæmones damnatos eo instanti quo primum peccarunt, quia quis

Assensu Bipartito.

eo etiam damnari potuerint neque poena eorum in diem iudicii dilata est, sed eadem fuit ab initio quae futura est in aeternum.

Prima pars Primam partem ferè solus inter Theologos negat Ferraricnsis alij omnes asserunt perstitisse Angelos aliquo tempore in malitia, priusquam iustus in eos descenderet iudex, sic enim suadet praelium illud commissum in caelo inter bonos & malos Angelos. Deinde nullum haecenus ex Scripturis, aut ex Patribus fundamentum dicendi poenam hanc tam subito rebus illatam fuisse, praesertim cum constet peccasse in caelo Angelos ubi torqueri poena ignis non potuerunt.

Quod autem potuerint eo ipso instanti quo peccarunt etiam damnari, negant nonnulli Theologi cum Suarez lib. 8. cap. 2. Mihi verò cum communi sententia videtur debere asseri, quia sicut eo instanti priuati sunt mali Angeli Dei gratia, sic potuit eis irrogari poena, non enim video cur eodem illo instanti temporis, sed in posteriori tamen instanti naturae non potuerint torqueri poena ignis.

Secunda pars. Secundam partem quae asserit Angelorum damnationem esse nunc integrè peractā, non autem in diem iudicii dilatam negat Caietanus in cap. 2. 2. Petri, & videtur etiam cum illo sentire Petauus l. 3. cap. 4. à num. 11. Sed illa tamen communissima est, neque satis tuto negari potest, vt rectè docet Bellarm. l. 1. de Sanctorum beatitudine. c. 6.

Ratio est, quia Concilium Florentinum in decreto Fidei definit animas defunctorum statim post mortem si contigerit eas habere peccatum mortale, statim in infernum detrudi, non habuit autem Concilium rationem dicendi hoc de hominibus magis quàm de Angelis: quomodo enim de illis magis hoc verum est, quàm de aliis, cum aequè Angeli nunc sint extra viam, ac animae à corpore seiunctae, vel cum aliter Deus se cum hominibus gereret quàm cum Angelis. Imò si Angeli boni statim post perseverantiam admissi sunt in caelum ad beatitudinem consummatam, certum etiam esse debet, quod mali Angeli statim post peccatum retrusi sunt in infernum, quod etiam citato loco significat S. Petrus inferni rudentibus detractis, in aeternum tradidit cruciandos, ubi sermo non est de futuro, sed de praeterito.

Solutio dubitationum. Ad primam Resp. quod damnatio significet, & tormentum ignis, & carentiam omnis auxilij gratiae, certe non potuit Angelus damnari eodem instanti quo liberè peccauit, si autem sumatur pro tormento ignis duratio in aeternum, & carentia certa omnis auxilij non pro eo instanti, sed pro sequentibus certe non videtur dubium, quin possit Angelus eodem instanti quo peccat puniri.

Ad secundam Resp. Patres illos omnes qui visi sunt dicere quod Angelorum damnatio est dilata usque ad iudicium, explicari debere de confirmatione sententiae, quae tunc fiet pro Angelis & hominibus; tunc enim omnes in inferno clauduntur, neque liberum demonibus erit ire super terram aut in aëre manere, ubi multi nunc habitant: Christus cum dixit ignem illum paratum esse diabolo & Angelis eius, non negat propterea illos cepisse prius illo igne cruciari: sicut etiam S. Petrus & Iudas ita dicunt daemones referuari ad diem iudicii, vt etiam dicant illos iam rudentibus inferni detractos torqueri.

S. V.

Vtrum poena Daemonum in inferno futura sit aeterna.

HOc est vltimum punctum ex quinque illis quae proposueram & omnium maximè admirabile

Tom. I.

quod creaturas adeò nobiles, vnā ob culpam in aeternum Deus proiecerit, neque apponet vt illis complacitior sit adhuc, quod omni generi probationum suaderi omnino debet, & persuaderi, estque probatum accuratissimè prima secundae in tractatu de peccatis, nunc autem iis omnis quae ibi dixi.

Ratio dubitandi sit primò, quia quoties scriptura comminatur aeternas poenas, explicari facillè potest de longissimi temporis mora, quo pacto certum est, sapè in scripturis sumi aeternitatem: vt cum dicitur Pl. 88. *Quod semen Davidis in aeternum manebit, & luna dicitur perfecta in aeternum*, hoc est in longum tempus, ergo etiam aeternae poenae nomine potest intelligi poena diuturna.

Secundò, grauissimi multi Patres in hac videntur omnino esse sententia: notum est enim de Origene id esse non posse dubium, sed praeter illum etiam vix aliter explicari possunt Gregorius Nyssenus & Nazianzenus, imò & Hieronymus cum Ambrosio satis perspicuè locis olim adductis suam mentem explicant, & videntur negare poenarum aeternitatem.

Tertiò, ratio quae id probet, vix afferri vlla potest imò si peccatum infinitum non est neque meretur poenam infinitè intentam, vix ostendi potest quomodo mereatur poenam infinitam in duratione.

Dico sexto, poena demonum ita erit aeterna vt nullo vnquam temporum lapsu, nulla saeculorum quantacunque accessione finem habitura sit. Ita omnino loquuntur quotquot Christiani sunt.

Primò enim testatur id Deus sapissimè in scripturis vtriusque testamenti, vt sapè in superioribus dixi, v. gr. Isaia 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur*, quibus verbis prophetiam suam concludit Propheta: *vt legentibus insigat aculeum obijciens poenarum peremittatem*. Danielis 12. *Multi qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alij in vitam aeternam, alij in opprobrium, vt videant semper: in hebraeo habetur in contemptum sempiternum*. Pl. 91. *Nimis profunde facta sunt cogitationes tuae, vir insipiens non cognosceret, & stultus non intelliget haec, cum exorti fuerint peccatores sicut fœnũ &c. vt intereant in saeculis saeculi, tu autem altissimus in aeternum domine*. Iudith. 16. *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant usque in sempiternum*. Ex nouo etiam testamento non obscuriora neque pauciora suppetunt testimonia, Matth. 25. *Ite in ignem aeternum, ibunt hi quidem in supplicium aeternum, insti autem in vitam aeternam*; legit Augustinus in combustionem aeternam. Thessalonicens. 1. *Qui poenas dabunt in interitu aeternis à facie Domini*. Apocal. 14. *Si quis adorauerit bestiam cruciabitur igne & sulphure, & fumus tormentorum eius ascendet in saecula saeculorum*.

Secundò, testatur Deus id etiam per Ecclesiam quae in omnibus conciliis id definit, in omnibus Symbolis id proponit, in omnibus conuentibus id edicit. Sed per interpretes etiam suos id est sanctos Patres id crebro repetit, & per eos poenarum aeternitatem semper inculcat fidelibus vt aeternitatis memoria infixā hareat illorum cordibus, sic enim tradit Augustinus lib. 21. ciuiat. per multa capita, libro de cura pro mortuis, & in Enchiridio cap. 110. alibique sapius Gregorius lib. 13. Moral. cap. 16. lib. 4. Dialogor. cap. 44. Chrysostomus homil. 9. in priorem ad Corinthios, homil. 13. ad Philipp. homil. 12. in acta. Eleganter omnino Tertullianus in Apolog. cap. 45. *Enimvero, inquit, nos qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quique ab eo aeternam poenam prouidenter merito soli innocetia occurrimus, & pro scientiae plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine crucians, nò diuturni veris sempiterni enim timentes, &c.*

L 2

Minucius

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Tertia dubitatio.

Scriptura.

Patres.

Minucius felix in Octauio: *Nec tormentis aut modus ullus aut terminus, illic sapiens ignis membraurit & reficit carpit & nutrit.* Cyprianus lib. ad Demetrianum, *quando hinc excessum fuerit nullus iam poenitentia locus est, hoc vita vel amittitur, vel tenetur.* Fulgentius lib. de Fide ad Petrum, *firmissime tene & nullatenus dubitos ex ore Dei iusti aternique Iudicii sempiterna & incommutabili prolata sententia, iniquos semper arduos cum Diabolo.* Demum ut alios omittam Eucherius homil. 1. ad Monachos: *Quia non recipit causa remedium, carebit sine supplicium, occidente itaque poena, & uiuificante sententia stabit sacris materia reparabilis, & nunquam ad metam malorum termino fugiente perueniet, &c.*

Ratio.

Tertio, cur huiusmodi poena iuste debita sit peccato licet finito, fuisse alibi tradita est; reiectis enim pluribus aliis quæ sine dubio vel nihil probant, vel probant similiter debitam esse peccato veniali poenam aternam, hæc una placuit quam breuiter sic concludo peccatum mortale tandiu purgari debet, quandiu integer manet reatus poenæ qui per illud contractus est; quandiu enim manet obligatio ad poenam subiri etiam debet poena: Sed reatus poenæ quam commisit peccatum mortale integer perseuerat per totam aternitatem, quia per illud peccatum in eo statu homo vel Angelus constituitur, in quo nihil omnino satisfacit offenso Deo; cum enim principium vitæ in eo non sit per quod opera reduntur satisfactoria, & meritoria, certe nihil unquam detrahit de obligatione soluendi, quæ proinde semper perseuerat integra, ergo per totam aternitatem meretur poenam. Sed hæc alibi fusiùs ubi omnia etiam sunt soluta quæ aduersus rationem illam opponi possunt.

Solutio dubitationum.

Ad primam, Resp. concedendo quod in Scripturis aliquando ut aliquid significetur longo duraturum tempore, dicitur duraturum in aeternum ut ex multis locis conuinci potest. Sed nego tamen quod ex Scripturæ in quibus significatur aternitas poenarum, intelligi eo modo possint, primò quia sæpe dicitur quod illa finem nunquam sint habitura: *Vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur.* Deinde ita intellexere omnia Concilia, omnes Patres, tota explicat Ecclesia, aternæ igitur erunt in inferis id est nunquam finiendæ miserorum poenæ; implebunt sæcula & manebunt integræ omnibùsque maiores sæculis, cogita tot sæculorum milliones quot sunt in omnibus arboribus folia, in omnibus animalibus pili, in omnibus oceanis & maribus, & fluminibus guttæ, in omnibus littoribus arenæ, imò quot necessaria essent pulueris grana ad replendam capacitatem totam à centro terræ ad superficiem conuexam cæli empyrei, quæ multitudo excedit totum illud quod humana cogitatio potest assequi, & tamen post illam adhuc integra aternitas illa suppliciorum erit, & restabunt post illam infinita sæcula.

Ad secundam, Resp. concedendo negatam fuisse ab Origene poenarum aternitatem, hausta ex Platonis fontibus infania. Fuit enim ille sine dubio author dogmatis huius quo dicebatur Diabolum purgatum vitiis atque peccatis, pristinam aliquando gloriam recepturum ut loquitur Theophilus Alexandrinus epist. 2. Paschali. immeritò autem purgare ab eo errore Originem nisi sunt nonnulli recentiores, cum tamen credibile non sit illum potuisse à tot Patribus falsò accusari, & à quinta Synodo; nullus enim est ferè Patrum qui non hanc maculam Origene attribuat, præsertim Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, Sophronius, ut nullus planè defensionem eius locus esse posse videatur. Gregorius Nyssenus explicari difficile potest. Nazianzenus Hieronymus & Ambrosius de solo loquuntur igne purgatorij.

Ad tertiam Respondeo allatam rationem effica-

cem esse, & si lateret nos ratio tantæ Dei seueritatis sufficiens tamen ratio esse posset iustitia Dei, sic æquissimè decernentis.

SECTIO II.

De Poena sensus propria Dæmonum ab igne inferorum.

Habes ex hæcenus dictis Catholicam veritatem de poena malorum Angelorum; dixi enim illos vero igne pro certo cruciari, locum ubi cruciantur, tormentorum genera quibus cruciantur, tempus à quo cæpit eorum supplicium, & tempus quo illud est duraturum: in quibus certa & comperta sunt omnia, parum autem aut potius nihil esse potest controuerfiæ Theologicæ. Nunc autem modus quo ignis ille corporeus cruciare potest & infligere dolorem spiritibus qui verè sit, & vocari possit combustio, difficultas est, ut fatentur omnes cum Augustino adhuc insoluta, nec yllò humano ingenio solubilis: in qua tamen ut probabilia saltem dicamus, si dicere non possumus omnino certa. Primò mihi aperiendus videtur status difficultatis & ratio dubitandi. Secundò, solutiones minus probabiles afferendæ ac reiiciendæ. Tertio, exponenda probabilior resolutio controuerfiæ. Quarto soluenda tota ratio dubitandi.

S. I.

Status difficultatis & ratio dubitandi.

Fundamentum ergo difficultatis totius hoc loco est, quia ex hæcenus dictis omnino constat, quod ignis non modò cruciat, sed etiam urit Dæmones non metaphorice sed verissimè ac propriissimè, tam enim est certum quod non est metaphorica duntaxat combustio Dæmonum, quàm est certum illos cruciari à vero igne qui non sit tantum metaphoricus; *Dicitur enim ite in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius,* ubi Augustinus legit, *in combustionem aeternam,* sed ignis ille pro certo verus est non metaphoricus, ergo etiam combustio Angelorum non est metaphorica sed vera, realis, propria combustio.

Fundamentum difficultatis.

Vnde grauissima oritur ratio dubitandi primò, quia ignis non potest cruciare Dæmones per veram combustionem, si causare in illis non possit dolorem similem illi quem anima sentit vnita corpore quod comburitur, si enim aliud est genus doloris, iam non est combustio. Neque tormentum ignis. Sed implicat ut ignis causet in spiritu incorporeo dolorem similem illi quem sentit anima vnita corpore, ergo implicat ut ignis cruciet Dæmones per veram combustionem. Minor probatur, ut ignis causet dolorem in Angelo proportionatum dolori quem anima sentit vnita corpore quando illud comburitur, necesse est ut intellectus Angeli apprehendat ignem ut obiectum disconueniens eo modo quo anima illum apprehendit disconuenientem dum vritur corpus, nam ad dolorem qui sine dubio est actus vitalis, requiritur apprehensio obiecti disconuenientis, & ad doloré combustionis, requiritur apprehensio obiecti eo modo disconuenientis, nam dolor vitalis cū sit actus appetitus sequitur ex apprehensione obiecti, & talis dolor sequitur ex apprehensione obiecti tali modo disconuenientis: sed intellectus Angeli non potest apprehendere ignem ut obiectum eo modo disconueniens quo illum apprehendit anima, id est per modum combustiui, ergo implicat ut ignis causet in Angelo dolorem illi similem, quem anima sentit exulto corpore, veram scilicet combustionem. Minor non videtur egere probatione: Nam anima ideò ignem apprehendit ut obiectum disconueniens quan-

Prima dubitatio.

do corpus exurit, quia soluit temperamentum corporis, vel continuitatem partium quorum neutrum est in Angelo.

Ex quibus formari posse videtur evidens demonstratio: ignis non cruciat comburendo, nec est disconueniens per modum combustiui, nisi quia soluit temperamentum, sed in spiritu non potest soluere temperamentum, ergo ignis non potest cruciare spiritum illum comburendo.

Secunda
dubitatio.

Secundo in omni dolore qui vocatur combustio præter causam effectiuam doloris, tria necessariò requiruntur. Primum, dolor causalis, seu id quod causat obiectiue dolorem formalem, nam illud remotè est obiectum aliquod malum, v.gr. solutio temperamenti: proximè autem est sensatio illa disconueniens, quæ sensus percipit illam solutionem temperamenti aut diuisionem, quæ sensatio semper est proximum obiectum doloris, & in communi loquendi modo vocatur dolor; dicimus enim nos sentire dolorem in manu, in pede, &c. dolor enim & delectatio semper sunt perceptiones alicuius obiecti, vt postea dicam. Secundo, apprehensio talis obiecti tum remoti, tum proximi. Tertiò, dolor formalis qui est actus appetitus tum sensitiui, tum rationalis, sequens apprehensionem talis obiecti præsertim proximi, dolor enim passio est: Vnde argumentor, vbi non est dolor causalis, seu proximum obiectum doloris, ibi nec est apprehensio, nec dolor formalis; in Angelo non potest esse dolor causalis seu obiectum doloris, quia non est externa illa sensatio, disconueniens tactui, ergo nec est dolor ex combustionem, quomodo enim erit dolor sine apprehensione obiecti mali, seu malè afficientis? quomodo autem erit talis apprehensio huius obiecti, si non sit obiectum eodem modo malè afficiens, & ingenerans talem dolorem qualis ex combustionem sentiri solet.

Sic igitur concludo totam difficultatem: ignis non est obiectum doloris qui est combustio nisi mediâ sensatione, imò sola illa sensatio est id quod vocatur combustio & tormentum ignis, sed in Angelo non est talis sensatio, ergo nec esse potest combustio & tormentum ignis.

Eusio de
potentia
obedien-
tiali.

Neque satisfacit aliquorum responsio, qui solui putant difficultatem dicendo id fieri per potentiam obedientialem, nam inquirunt, sicut per eam efficitur vt aqua producat gratiam, sic efficitur vt ignis producat dolorem combustionis, & vt spiritus ita comburatur, per potentiam enim obedientialem ignis eleuari potest ad producendum id quod naturaliter non potest producere, & hoc modo fiet obiectum disconueniens.

Sed contra vt ignis per potentiam obedientialem comburat spiritum, debet intellectus Angeli apprehendere ignem eleuatum obedientialiter, vt obiectum disconueniens per modum combustiui, sed non potest illum eo modo apprehendere nisi soluat temperamentum, & causat talem sensationem, redeuntque argumenta omnia prius facta, nam per potentiam obedientialem non potest esse ab igne dolor formalis nisi sit dolor causalis qui est illius obiectum, sed implicat vt in Angelo sit dolor causalis qui est, vt dixi, solutio temperamenti, & eius perceptio, ergo per potentiam obedientialem non potest esse in Angelo dolor formalis combustionis. Non enim hic queritur tantum quomodo ignis efficere possit in Angelo dolorem, sed quomodo esse possit obiectum doloris, per potentiam obedientialem efficere non potest dolorem combustionis, si per potentiam obedientialem esse non possit, neque causare obiectum doloris, sed non potest esse neque causare obiectum combustionis, quod est solutio temperamenti, & eius sensatio, ergo per potentiam obedientialem ignis causare

non potest combustionem; non enim per potentiam illam causare posset hunc dolorem, nisi efficiendo aliquid disconueniens, queritur autem quid disconueniens producat in Angelo. Hac est difficultas, ob quam fateri cogimur omnes, Angelos veris quidem sed miris & ineffabilibus modis cruciari ab igne corporeo, quia est difficillimum inuenire quomodo ignis possit eleuari, vt sit obiectum eo modo disconueniens Angelo, quo est disconueniens animæ vnitæ corpori, & ingenerans dolorem qui dicitur tormentum ignis: non enim hic inuenio dolorem causalem remotum qui est solutio temperamenti, neque proximum qui est sensatio & perceptio talis solutionis temperamenti. Excogitarunt Doctores Theologi plurima subtilissimè ad eius solutionem, quæ generatim reuocantur ad tria capita. Primum est eorum qui dicunt ignem torquere dæmonem nihil in eo efficiendo. Secundum eorum qui volunt ignem cruciare dæmones efficiendo in eis physicam aliquam qualitatem. Tertium aliorum qui volunt ignem efficere in Angelo qualitatem aliquam intentionalem, & ita cruciare. Quæ tria sigillatim videntur esse discutienda.

S. I.

Utrum ignis comburat Dæmones nihil in ipsis efficiendo.

Prima ergo sententia esse potest multorum Theologorum, quod ignis cruciat dæmones per modum puri obiecti, nihil in ipsis efficiendo vel reale, vel intentionale, quod video tripliciter exponi. Primum enim Albertus, Guillel. Parisiensis, & pauci recentiores putant dæmones solâ torqueri apprehensione, non verâ sed falsâ; putant enim se torqueri, cum tamen non torqueantur, eo modo quo contingit somniantes, & phreneticos valde cruciari apprehendentes se ab igne vel alio aliquo modo torqueri cum nihil tamen reuera illos cruciet, cur enim non potuerunt similiter dæmones torqueri.

Secundò, S. Thomas & Thomistæ omnes putant torqueri dæmonem ab igne, non per impressionem ab eo acceptam, sed per alligationem ad ignem tanquam ad carcerem perpetuum; existimant enim dæmones semper igni alligatos esse, ita vt ab eo expedire se non possint, & hanc esse disconuenientiam ignis cum dæmone.

Tertiò, multi recentiores putant torqueri dæmonem ab igne, tanquam ab obiecto disconueniente, ex eo quod ignis sit illis perpetuum signum irati Dei, perpetuò illis repræsentans diuinam iram, impediens videlicet ne dæmon auertere aliò possit suam cogitationem neque totius infelicitatis suæ obliuisci.

Dico secundò, Dæmones nō torquentur ab igne per solam apprehensionem erroneam: neque per ignem tantum vt carcerem: vel tanquam signum irati Dei.

Primam partem de apprehensione falsâ communiter Theologi admittunt, probaturque quia constat ex scripturis & Patribus allatis, quod dæmones verè torqueantur ab igne, sed si apprehenderent tantum se torqueri non verè torquerentur, ergo non torquentur per falsam apprehensionem. Deinde si dæmones eo modo torquentur, certè similes omnino sunt somniantibus aut phreneticis, quis autem credat dæmonem non certò scire quod ignis naturæ immateriali non est disconueniens, aut ad eò esse infantum vt existimet se comburi, cum reuera non comburatur?

Secunda pars, de carcere igneo probatur, quia certò constat ex scripturis vt postea conuincam dæmones ab igne cruciari & cremari, sed si tantum detinentur ab igne, neque ab eo aliam habent pœnam, non dicuntur cruciari, & comburi; nam detentio sola non est combustio, ergo non sufficit pœna huiusmodi alligationis

Triplex
sententia.

Prima ex-
plicatio.

Secunda.

Tertia.

Non est
apprehen-
sio falsa.

Carcer
igneus.

ligationis ad ignem, & hoc ex anima Epulonis constat, quæ non diceret se cruciari in hac flamma, & velle refrigerari, si detenta tantum erat in igne, & non ab eo etiam cruciata. Deinde certum est daemones non minus cruciari ab igne quam homines, sed si detinerentur tantum ab igne, dolor hominum incomparabiliter esset maior, quam dolor daemonum, sicut minus ille torquetur qui est in carcere, quam qui est in flammis, ergo ignis non cruciat tantum daemones per modum carceris. Denique vix est credibile, quod daemones vagantes in terris semper ignem circumferant, quomodo enim ille non sentiretur ab energumenis, intra quorum corpora plures sunt aliquando legiones malorum Angelorum, aut quomodo ignis ille corporeus penetrare potest corpus energumeni, imò si circumferrent ignem, & tamen vagarentur per terram aut in aëre, non esset magnus cruciatus daemonum.

Signum
irati Dei.

Tertia pars, de signo Deum iratum representante, probatur iisdem argumentis, nam Deum iratum representare, non est comburere, sed ignis verè vrit daemones, alioqui minus cruciantur, quam homines, diuitis enim epulonis anima si tantum videt Deum iratum, non verè vritur, neque dicere debet *crucior in hac flamma*. Præterea in hac sententia pœna sensus est tantum tristitia de pœna damni, vnde nec distinguitur à pœna damni cuius (vt dixi) appendix est tristitia de Deo amisso. Denique aliunde sciunt daemones & homines damnati Deum sibi esse iratum, neque indigent igne, qui hoc eis representet.

§. II.

*Virum ignis torqueat daemones imprimens eis
qualitatem physicam.*

Secunda sententia fatetur, quod ignis verè daemones cruciat, non tantum detinendo, vel significando iram diuinam, sed imprimendo qualitatem physicam doloriferam, sed de illa qualitate valde dissident.

Prima ex-
plicatio.

Primò enim Suares, Arriaga, & alij pauci dicunt ignem imprimere substantiæ daemonis qualitatem aliquam spiritualem fœdatiuam substantiæ daemonum, & illi contrariam, atque adedò doloriferam; si enim substantia corporea qualitates habet per quas bene vel malè afficitur, quare non poterit substantia spiritalis habere qualitates aliquas huiusmodi, per quas malè afficiatur aut crucietur: torquetur ergo daemon ab igne per impressionem huiusmodi qualitatibus, ex qua proximè oriatur dolor & tormentum ignis, sicut illud oritur in nobis ex impressione caloris, vel etiam vt alij censent ex qualitate dolorifera.

Secunda.

Secundò, Conink. disp. 1.1. de purgatorio dubio 3. aliam excogitauit explicationem, quam ait se cum pluribus viris doctis contulisse, atque ab illis approbatam esse docet, quam sequitur etiam Lessius l. 13. de attributis, cum enim (inquit) anima hominis sentit dolorem, obiectum illud disconueniens non est in anima ipsa, sed in solo corpore, cuius malum anima sentit propter sympathiam & vnionem cum corpore: si ergo Angelus aliquo modo vnitur corpori, vbi reperitur obiectum doloriferum, Deus facile supplere poterit sympathiam quæ naturaliter non est inter corpus illud & spiritum: sic enim per ignem cruciabitur spiritus, quia non nudè cognoscet ignem, sed habebit notitiam quandam experimentalem, & quasi sensitiuam illius caloris. Ignis itaque cruciat spiritus, & illos comburit, quia Deus igneis corporibus ita daemones alligat, vt eandem Sympathiam habeat cum illis, quam anima nostra cum corporibus nostris habet, vnde fit vt qualitates existentes in illis corporibus sentiantur à demonibus, & cognitione quâdam experimentali percipiantur æquivalente notitiæ sen-

suum, atque adedò sentiunt dolorem, & tormentum ignis.

Tertiò, Scotus, Henricus, & alij plures volunt produci ab ipso igne calorem in Angelo qui diuinitus torquet daemonem, eodem modo quo receptus in corpore torquet animam, si enim calor receptus in corpore affligit animam, quare in anima ipsa receptus, & in Angelo non illos affliget.

Tertia.

Dico secundò, ignis non cruciat spiritus per productionem qualitatis spiritalis doloriferæ, neque per corpus igneum ipsi spiritui vnitum, neque per calorem in eius substantia receptum.

Ratio vniuersim est, quia vt daemon combustionem sentiat debet habere obiectum disconueniens eo proportionem modo quo ille disconueniens est animæ in corpore sed per tria quæ in conclusione posui, ignis non est obiectum eo modo disconueniens, ergo eo triplici modo non explicatur quomodo ignis comburat daemones. Maior est certa, minor per singulas partes probari debet.

Qualitas
fœdatiua.

Prima contra Suarem de qualitate fœdatiua probatur, daemones per ignem alio modo cruciantur, & comburuntur, quam per peccatum & habitus vitiosos quibus fœdatur sine dubio substantia & voluntas Angeli, sed si nihil efficit ignis in Angelo nisi qualitatem fœdatiuam, non enim alio modo malè afficit daemonem, quam quo illum malè afficit peccatum aut habitus vitiosi, quibus daemon non comburitur, ergo ignis non cruciat daemonem producendo in eo qualitatem spiritualem fœdatiuam. Prob. minor, ideò illæ qualitates disconuenientes non dicuntur vrere, neque sunt doloriferæ, quia non sunt eo modo disconuenientes quo ignis est disconueniens soluendo temperamentum, & mediâ sensatione, sed qualitas ista fœdatiua non est eo modo disconueniens, ergo ista qualitas non magis comburit daemonem quam peccata & vitia. Deinde si alligatio ad ignem, & alij modi reiecti à Suare non sufficiunt vt dicatur Angelus comburi, quia pœna quæ iuxta illos inferretur non esset aliquid proportionatum combustioni, certè illa etiam qualitas non diceretur inferre similem dolorem, quia ignis non est per illam eo modo disconueniens.

Non est
qualitas
fœdatiua.

Secunda pars contra Lessium & Conink de igneis corporibus cum quibus Angelus sympathiam habeat, probatur primò, tunc ignis non cruciat daemonem per modum combustiui, quando non est aliquid cum Angelo disconueniens eo modo quo vrit corpora, sed etiam si Deus suppleret hanc sympathiam inter Angelum & corpus igneum tamen ignis non esset aliquid eo modo disconueniens Angelo, ergo etiam si Deus suppleret hanc sympathiam non tamen sequeretur, quod ignis cruciaret & combureret daemonem. Maior sæpè probata est, minor probatur, si Angelus haberet sympathiam cum corpore igneo, non posset percipere dolorem, tunc quando aliqua qualitas esset conueniens corpori cum quo habet sympathiam, sed tunc tantum quando aliqua qualitas esset illi disconueniens, sed corpus igneum nullas haberet qualitates sibi disconuenientes, sed tantum qualitates maximè conuenientes, calorem videlicet & siccitatem, ergo ex ea coniunctione ac sympathia, Angelus nullum sentiret dolorem, sed potius voluptatem, nam anima corpori vnita tunc dolorem sentit, quando corpus cui vnitur habet aliquam qualitatem non bene conuenientem ipsi corpori, tunc autem sentit voluptatem, quando illud corpus habet qualitatem sibi conuenientem, in isto corpore igneo nulla est qualitas (vt dixi) quæ non sit igni maximè conueniens, ergo sympathia illa non efficit in Angelo vnito nisi voluptatē. Deinde vt ignis torqueat daemonem oportet, vt obiectum doloriferum, sit disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus faciat vnium, sed

Corpus
igneum.

posita

De perfectione supernaturali Angelorum. 271

posita quacunq; alligatione Angeli, cum corpore igneo actio ignis non est disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, ergo posita huiusmodi alligatione ignis non torquetur demonem. Probatum maior, quia obiectum quod non est disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, non potest esse malum ipsius Angeli, sed quod non est malum Angeli, non potest esse obiectum doloris Angelici, ergo quod non est disconueniens Angelo aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, non potest esse obiectum doloris Angelici. Si autem diceret Angelum facere vnum cum corpore illo igneo, iam Angelum faceret corporeum: vno enim illa est tantum vnio intima praesentia, quae non sufficit ad compositionem. Quis autem dicat quod Angelus sentit qualitates locorum per quae transit? Denique implicat, ut Deus suppleat sympathiam quae est inter corpus & animam, & eam ponat inter Angelum & ignem; Deus enim efficere non potest, ut quod non est causa formalis sit causa formalis, & ut id quod non est pars eiusdem compositi, sit illius pars, sed Angelus non est forma ignis, neque pars eiusdem compositi, habere autem Sympathiam est esse partem eiusdem compositi, loquor enim de sympathia quae est inter animam & corpus, illam enim vis suppleri à Deo, ergo Deus non potest ponere inter Angelum & ignem, sympathiam quae est inter animam & corpus. Denique calor ille ignis non est magis disconueniens Angelo qui est praesens igni, quam peccatum Angeli, est disconueniens igni qui est praesens Angelo, sed Deus efficere non potest ut ignis sit reus peccati Angelici ob illam praesentiam, ergo non potest efficere ut Angelus cruciatur ab igne ob illam praesentiam.

Calor productus. Tertia pars, contra Scotum de calore quem ignis producat in Angelo, probatur, quia calor ille productus obedientialiter in Angelo non est obiectum disconueniens Angelo magis quam lux, aut albedo, quae si producerentur obedientialiter in Angelo non torquerent Angelum, quomodo ergo illum calor torquetur? ideo enim tantum calor nimius quem producit ignis est disconueniens animae vnitae corpori, quia dissoluit temperamentum corporis cui vnita est anima, quod dici non potest de Angelo, quantumvis producat in eo calor.

Radices sensuum in anima. Quod autem dictum est de Angelis, eodem etiam modo valer in animabus separatis quas aliqui Theologi existimant torqueri posse per calorem ignis, ex eo quod habeant radices sensuum, vel etiam potentias ipsas sensitiuas, si velis eas non distinguere ab anima: nam (inquiunt) etiam si nullum sit organum corporeum, possunt tamen illae facultates, vel radices facultatum sufficere, ad dolorem ignis productum in voluntate ipsius animae, quauis deest sentatio externa, imò etiam illa esse hic poterit, quia Deus facere potest ut potentia visiva videat sine organo, ergo potest etiam efficere ut potentia tactiva percipiat obiectum, sine organo corporeo, ergo anima separata diuinitus potest torqueri ab igne.

Sed contra, quia tunc ignis non potest torquere animam quando non potest esse obiectum disconueniens potentis sensitiuis animae, sed ignis non potest esse obiectum disconueniens potentis sensitiuis animae separatae, ergo non potest ignis torquere animam separatam in qua sunt potentiae sensitiuae, aut si velis radices sensuum. Prob. minor, quia calor ignis non est obiectum disconueniens potentis sensitiuis animae, nisi quia ignis soluit temperamentum corporis cum quo vnita est, & habet sympathiam animae, ergo sublato corpore ignis non potest esse disconueniens potentis sensitiuis animae, atque adeò neque illam potest cruciare. Esto igitur efficere Deus possit ut potentia visiva & tactiva sine organo vilo eliciant sensationes sibi proprias, certè nullo modo potest efficere, ut sine vilo errore sentiant dolorem aut voluptatem, quia organo sublato non erit obiectum disconueniens.

S. III.

Utrum ignis torqueat daemones per actionem intentionalem.

Restat tertia plurium Doctorum sententia, quae recurrit ad actionem intentionalem, docetque ignem cruciare daemones producendo in intellectu, & voluntate Angeli vel speciem impressam vel expressam, eius authores multipliciter dissident, quia vident se assignare quidem causam effectiuam doloris, quod non est difficile, sed non assignare obiectum doloris, de quo solo quaeritur.

Primo ergo Scotus & Ochamus dicunt produci ab igne speciem expressam seu cognitionem in intellectu Angeli quae representet ignem ut instrumentum irae diuinæ, & ut laesum, Bonaventura verò & Aegidius volunt produci speciem impressam quae representet eo modo ignem, ex hac autem cognitione sequi dolorem.

Prima explicatio.

Secundo, Tannerus contendit produci in voluntate Angeli tristitiam similem illi tristitiae quam habet voluntas animae, dum corpus cui est vnita vritur, non ita ut adequatè producat hanc tristitiam sine voluntate, sed ita ut voluntas concurrat simul cum igne; sic enim explicatur commodè quomodo torqueri eodem modo possit Angelus, quo torquetur anima existens in corpore: ante productionem autem illius doloris requiritur tantum in intellectu cognitio ignis ut contrarij & mali ex eo quod producere possit talem dolorem.

Secunda explicatio.

Tertio, Sotus & Valentia putant quod posita in Angelo cognitione ignis ut contrarij eleuatur voluntas Angeli ad producendum dolorem, qualem habet voluntas hominis qui comburitur.

Tertia explicatio.

Dico tertio, ignem non cruciare daemones eo quod in eorum intellectu producat speciem impressam aut cognitionem sui ipsius ut disconuenientis: neque quod in eorum voluntate immediatè producat tristitiam similem dolori quem habet anima vnita corpori quod comburitur.

Assertio negatiua.

Ratio est, quia ignis ut cruciet daemones debet esse obiectum doloris, id est, obiectum disconueniens, non sufficit autem ut sit causa illius effectiua, sed si ignis producat tantum vel in intellectu speciem impressam, aut expressam, vel in voluntate tristitiam, erit quidem causa effectiua doloris, sed non erit obiectum doloris, ergo ut ignis cruciet daemones non sufficit productio speciei, vel tristitiae, probatur minor per singulas partes in conclusione positas.

Primo enim, quod non cruciet producendo speciem probatur, quia si species aliqua vel cognitio producit necesse est ut illa representet aliquid quod sit malum Angelo; non enim potest cruciare nisi representando aliquid contrarium & malum, sed huiusmodi species nihil potest representare quod sit malum Angelo, ergo ignis non cruciat daemones producendo in eorum intellectu speciem: Probatur minor, quia illa species vel representat duntaxat ipsum ignem vel illum representat ut productum talis speciei, vel representat aliquod aliud obiectum nocuum, si representat solum ignem, non illum cruciat, sed potius exornat, sicut species quae representat alia obiecta non cruciant illum sed potius exornant, quare autem ignis magis representatur ut disconueniens quam aqua, vel terra, vel aliud quodlibet obiectum vel quare ignis cruciat daemones, quia producit in illo sui cognitionem, me autem non cruciat quando video

Non cruciat producendo speciem.

video illum à me distantem. Si species illa repræsentat ignem ut productum talis speciei, certe nihil repræsentat disconueniens, cum repræsentet tantum ignem & seipsam: quomodo autem per hoc crucietur dæmonem nihil repræsentando quod non sit Angelo bonum? Si autem species illa repræsentet aliud obiectum nocuum Angelo, iam dolor non est de igne ut obiecto, sed de alio illo obiecto, quod etiam melius sui speciem produceret quam ignis. Imo tota difficultas est quodnam sit obiectum illud nocuum Angelo: si enim illud non existit in Angelo certe illius species non lædit, sed perficit Angelum: si autem existit, iamdiu quæritur quamnam sit illa læsio, & quodnam sit illud obiectum, quod est inuentu adeo difficile.

Secundò, quod ignis non cruciet dæmones producendo immediatè solum dolorem in voluntate ipsorum satis manifestè probari potest, quia ille dolor productus ab igne, vel est tristitia de amissa beatitudine, & sic pœna sensus non distinguitur à pœna damni, neque dici vilo modo potest combustio, cum nullo modo sit proportionatus dolori, qui ex igne sentitur: quod absurdum est, quomodo enim anima diuicis posset dicere, *Crucior in hac flamma*. Redeuntque argumenta omnia facta superius contra rationem signi, & alligationem ad ignem ut carcerem, quamvis enim ignis cogeret dæmonis intellectum ad cogitandum de amissa beatitudine & voluntatem eius ad dolendum de hac amissione, non propterea tamen dæmonem combureret. Vel ille dolor est similis dolori quem anima patitur in corpore quod comburitur, sicque reddit difficultas iudicata nuper, quod non possit assignari obiectum huius doloris. Quoties enim aliquis dolet, de aliqua re dolet, iste autem dolor nullum habet obiectum disconueniens de quo doleat, quod probò, ignis non est obiectum disconueniens & malum dæmoni, nisi quia producit dolorem, ergo ille dolor non dolet nisi de se ipso, dicitque tantum doleo quod ignis me producat, quod apertè absurdum est; nulla enim res dolere potest quod existat, imò sæpè dixi nullum actum vitalem esse posse obiectum sui ipsius. Denique iste circulus apertè vitiosus est, dolor enim esset de igne malo, & ignis esset malus quia produceret hunc dolorem quod absurdum est.

Species
irati Dei.

Tertiò contra Valentiam & Sotum quod ignis non cruciet producendo speciem irati Dei, unde postea dolorem producat voluntas similem dolori quem voluntas sentit quando corpus vitur, probatur manifestè, quia si posita cognitione ignis ut carceris aut signi diuinæ iræ, produceretur in voluntate Angeli dolor similis ei quem habet anima in corpore, sequeretur manifestè, quod voluntas ferretur in incognitum, tunc enim fertur in incognitum, quando fertur in obiectum eo modo disconueniens, quod non cognoscit esse tali modo disconueniens, sed voluntas ferretur in ignem ut combustiuum & de illo doleret, non cognoscens tamen illum ut carcerem, vel ut signum irati Dei: ergo voluntas Angeli ferretur in incognitum; dolor enim de obiecto taliter disconuenienti exigit cognitionem obiecti taliter disconuenientis.

§. IV.

Quomodo comburantur dæmones ab igne, probabiliter explicatio difficultatis.

Vides itaque quam sit difficile dicere, qualis sit cruciatus ille dæmonum ab igne, ut satis fortasse fuerit dicere cum Hugone Victorino: *Quomodo anima sine corporibus à rebus corporalibus patiantur,*

ecce dicamus, nescimus, nunquid, Hoc verum non est, quia nescimus quomodo est? Quod etiam fateatur ingenuè Bellarm. l. 2. de Purgat. post August. *Qui (ait) quid veris quidem sed miris & ineffabilibus modis dæmon torquetur ab igne*: Omnia enim quæ hæctenus allata sunt vel nullum assignant obiectum huius doloris, vel non explicant, quomodo ille dolor sit vera combustio, quod utrumque modò explicari debet, si tamen possit.

Dico quartò, ignem corporeum non metaphorice solum cruciare dæmones, sed verè ac proprie illos vrere causando in ipsis dolorem proportionatum dolori quem sentit anima in corpore, quamvis non destruat in ipsis temperamentum, neque causet sensationem illam qui vocatur in nobis dolor causalis. Ita censent Sotus, Henricus, Valentia, Conink, Lessius, Martinon, & alij plures Theologi.

Ratio illa est, quam indicabam initio sectionis, quia scilicet Scriptura & Patres non minùs clare dicunt dæmones & animas igne cruciari, & comburi, quam dicunt esse ignem in inferno, sed quando dicunt ignem esse in inferno, non loquuntur metaphorice, ergo similiter propriè debent intelligi quando dicunt dæmones cruciari & comburi. Probatior maior quia cap. 14. Apocalyp. dicitur: *Quod cruciabuntur igne bestia, & affecit illius*, Angeli nimirum omnes rebelles: cap. 20. Diabolus qui seducebat eos: *Missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi bestia & pseudo propheta cruciabuntur die ac nocte*. Secundæ Petri 2. dicuntur Angeli peccatores traditi esse: *Rudentibus inferni & cruciari*: Vnde Matthæi 25. dicitur: *Ignis eodem modo paratus esse Angelis ac hominibus*. homines autem verè comburentur, ergo & dæmones. Idem habent manifestè Patres, Gregorius magnus l. 9. Moral. *Et quamvis Angelorum & hominum, longè sit natura dissimilis, una tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat*: August. ut sæpè dixi l. 21. Civit. c. 10. *adhæbunt spiritus licet incorporei, corporeis ignibus, cruciandi miris & ineffabilibus modis accipiendo ex ignibus pœnam, non dando ignibus vitam*.

Deinde à priori ratio est, quia si possit ignis esse obiectum disconueniens Angelo & causare in eo cognitionem experimentalem proportionatam sensationi, quam habet corpus quando vitur, potest sine dubio ignis causare dolorem in voluntate dæmonum, similem, vel certè proportionatum dolori quem habet voluntas animæ unitæ corpori. Nam illa duo sunt (ut sæpè monui) quæ prærequiruntur necessario ad dolorem, obiectum scilicet remotum, & proximum. Sed ignis potest diuinitus esse obiectum disconueniens Angelo, & causare in eo cognitionem experimentalem proportionatam illi sensationi doloriferæ quam habet corpus quando vitur, ergo dæmones possunt comburi ab igne, atque habere dolorem proportionatū ei quem habet corpus viuum quando vitur. Tota difficultas est in minori; hæc enim duo assignanda sunt obiectum disconueniens, & cognitio quæ sit dolor causalis: hoc autem sic primum declaro, quoties homo viuens sentit dolorem combustionis, ignis nihil omnino producit in anima sed in corpore duntaxat; dolor enim qui est actus vitalis produci non potest nisi ab anima quæ sola dolet, corpus autem non est nisi medium & instrumentum per quod ignis aptatur & modificatur, ut via naturali possit anima illum percipere: Itaque poterit ignis cruciare Spiritum, si Deus medium illud & instrumentum supplere possit, tunc enim dolor ignis attingit Spiritum non mediatè ut animam, sed immediatè. Sed Deus medium illud supplere potest, ergo potest eleuare ignem ad vrendum Angelum. Sed hoc ut probem manifestius utrumque illud mihi assignandum est, obiectum disconueniens, & perceptio seu cognitio illa experimentalis obiecti

Ignis
re vit
dæ
mones.

Scipura

Patres

Ratio.

De perfectione supernaturali Angelorum. 273

disconuenientis. His enim assignatis non erit quod de combustione dubitari possit.

Dico quintò, ignis per se ipsum immediatè supernaturaliter & obediencialiter est obiectum disconueniens Angelo, & in eius intellectu causat apprehensionem æquivalentem sensationi doloriferæ quam vocamus dolorem causalem, sicque verè cruciat spiritus & illos comburit.

Prima pars, quod ignis esse possit supernaturaliter immediatè obiectum disconueniens Angelo, & quidem aliquo modo simili quo est mediare disconueniens animæ unitæ, sic explicatur & probatur: dupliciter enim potest aliquid esse conueniens, vel disconueniens voluntari. Primò naturaliter quando ex se sine vlla eleuatione potest malè afficere aliquod subiectum, & apprehendi vt malum. Secundò, obediencialiter quando, non potest ex se sine vlla eleuatione malè afficere, nec apprehendi vt malum, sed diuinitus tamen eleuari potest, vt reuerà malè afficiat, & apprehendatur malum. Fieri ergo sine dubio potest, vt quamuis ignis naturaliter nullam habeat disconuenientiam cum substantia spiritali, supernaturaliter tamen & obediencialiter sit disconueniens, & in eo est difficultas, quia videtur quod ignis obediencialiter non potest esse Angelo disconueniens, nisi quia eleuatur ad producendum in eo aliquid disconueniens, sed nihil producit in eo disconueniens, habens proportionem cum dissoluitione temperamenti, quam causat in corpore cui est propterea disconueniens, ergo videtur quod ignis etiam obediencialiter non potest esse obiectum disconueniens Angelo per modum combustiui. Cui difficultati vt occurrat, videndum est, vtrum obiectum aliquod possit esse disconueniens subiecto immediatè per seipsum, nihil quidem efficiendo in tali subiecto, sed tamen illud malè per se ipsum afficiendo: quod probatur.

Siquidem obiectum doloris etiam sensum, quamuis aliquando producat aliquid in corpore, sapissimè tamen per se ipsum est immediatè disconueniens, nihil omnino producendo in tali corpore: nam v. gr. obiectum deforme, spectrum horribile displicet oculis, in quibus tamen nihil producit: sunt etiam iucunda obiecta, aspectus v. gr. florum, & alia huiusmodi oculos oblectant, & mirà pascunt suauitate, immediatè per se ipsa, etiam si nihil producant: idem in auditu euenit quem delectant vel cruciant soni: sapor dulcis aut amarus gustum benè vel male afficit absque vllò medio; non enim producit in lingua saporem, sed tantum per se conueniens aut disconueniens est, idem dico de odoribus: ergo si potest etiam naturaliter aliquid esse disconueniens subiecto, in quo tamen nihil efficit, multò magis potest supernaturaliter aliquid esse immediatè disconueniens, & se ipso malè afficere subiectum, in quo non producit aliquid: ergo ignis potest immediatè per se ipsum esse obiectum doloriferum Angelo etiam, si non producat in eo physicam aliquam qualitatem disconuenientem, quo modo producit illam in corpore, cui mediatè solum est disconueniens. Habemus ergo obiectum disconueniens, quod primùm hîc quærebat. Nunc

Secunda pars, quod ignis vt sit obiectum disconueniens producat etiam dolorem causalem, seu cognitionem experimentalem illius disconuenientie, respondentem sensationi, quæ vocatur combustio, probatur etiam & declaratur, quia certum est, quod delectatio & dolor, quamuis sint veri actus appetitus propriè ac formaliter, causaliter tamen & secundum communem usum loquendi, sunt semper cognitiones aliquæ vel sensitiuæ, vel rationales, idque constare

Tom. I.

potest inductione omnium eorum quæ vocantur dolor aut voluptas in tactu, v. gr. gustu, & aliis sensibus manifestum est, sicut autem cognitio sensitiua esse potest dolor, sic cognitio intellectiua multò magis esse potest huiusmodi dolor, quia intellectus multò perfectius apprehendit obiecta, & ex ipsa visione beata constat quæ non est formalis delectatio, sed est delectatio causalis quatenus est perceptio & possessio obiecti summè conuenientis.

Potest autem in quolibet intellectu tum Angelico tum humano duplex esse apprehensio & notitia obiecti. Prima est purè speculatiua, quæ cogitat & speculatur obiecta. Secunda est experimentalis, quæ cognoscit obiecta, quasi experiendo illorum præsentiam, aliud enim est cognoscere naturam soni, aliud cognoscere ipsum sonum, naturam soni speculatiuè cognosco, sonum ipsum existentem cognosco experimentaliter, per cognitionem intellectus iunctam sensationi. Quod autem in ipsis etiam spiritibus, sit cognitio huiusmodi experimentalis, similis cognitioni experimentalis, quam habet intellectus hominis dum audit, aut videt, conuincitur primò, quia illa cognitio non repugnat vllò modo spiritui cum illa conueniat animæ unitæ corpori. Deinde anima sæpè cognoscit experimentaliter obiecta quamuis nulla præcedat sensatio externa, vt patet ex somniantibus, & phreneticis, qui ex sola imaginatione combustionis, dolent simili modo, ac si comburerentur, & sæpè multi neque somniantes, neque phrenetici, audità verbi gratia terræ collisione aut lapidum corrasione, dolent simili ferè modo, ac si dentes ipsis secarentur. Vnde concludo possi sine vlla externa sensatione cognosci experimentaliter & modo quasi sensibili obiectum aliquod conueniens aut disconueniens.

Infero igitur, ex his posse ignem qui naturaliter non est disconueniens Angelo, esse illi disconuenientem diuinitus per se ipsum immediatè, atque in eo causare cognitionem experimentalem proportionatam ei quam habet anima in corpore. Ad hoc enim sufficiunt illa duo quæ dixi, hîc autem habeo ignem disconuenientem per se ipsum, & cognitionem intellectiuam, perceptiuam, & experimentalem huius disconuenientie: sed positis illis duobus sequitur in voluntate dolor formalis similis dolori quem habet voluntas hominis qui vritur, ergo Angelus verè ac propriè comburi potest ab igne, vt obiecto disconueniente immediatè per se ipsum, quod experimentaliter Angelus apprehendit, vt disconueniens, & hoc magis etiam constabit ex solutione statim ponenda illarum rationum quæ opponebantur.

§. V.

Solutio rationum oppositarum.

Ad primam, quæ requirebat obiectum aliquod disconueniens in hac combustione Angeli. Respondeo duobus modis aliquid esse posse combustiuium, Primò, quod destruat, vel malè afficiat corpus, & medio corpore affligat animam. Secundò, quod immediatè per se ipsum malum sit, causetque cognitionem experimentalem in intellectu, doloremque formalem in voluntate, ignis naturaliter est obiectum corpori disconueniens primo modo, supernaturaliter autem posteriori modo est disconueniens Angelo: vnde hanc propositionem distingo, in qua est tota vis argumenti, ignis non est disconueniens per modum combustiui, neque causat dolorem illum, nisi quatenus dissoluat temperamentum, distingo (inquam) ignis naturaliter agens non est disconueniens eo modo concedo, ignis agens obediencialiter

Mm

tialiter

Cognitio
experimentalis.

Integra
resolutio.

Solutio
primæ dubitationis
de obiecto
remoto.

Producit
dolorem
causalem.

tialiter nego: nam obiectum doloris quem habet Angelus, est ignis ipse immediate, qui obedientialiter eleuatus concurret ad experimentalem illam perceptionem ignis vt combustiui. Nego igitur quod combustiuum illud dici possit vniuersaliter quod dissipat & dissoluit temperamentum, nam hoc verum est duntaxat de eo quod naturaliter est combustiuum, illud autem combustiuum vniuersim appellari debet quod concurret ad apprehensionem hanc experimentalem, ex qua sequitur talis dolor in voluntate. Sed inquit, quomodo talis dolor esse potest in voluntate, si obiectum habeat dissimile, cum enim vror obiectum doloris quem habeo est dissolutio temperamenti, dolor autem quem habet Angelus est aliquid aliud, ergo illi dolores non sunt similes. Respondeo concedendo, illos dolores non esse similes vniuersè, sed analogicè tantum, quia non habent obiectum omnino idem. Intellectus enim Angeli apprehendit ignem vt disconuenientem, & vt combustiuum, non eodem planè modo, quo illum apprehendit anima, sed modo proportionaliter simili, nam anima illum apprehendit vt dissolutiuum temperamenti, & vt causatiuum talis sensationis in corpore quæ sensatio est dolor causalis; Angelus autem ignem apprehendit vt immediate disconuenientem, & causatiuum cognitionis experimentalis, quæ in Angelo est dolor causalis. Atque ita comburere significat primò, producere in corpore qualitatem excedentem quæ causetur dolor in anima, & vt sic Angelus non apprehendit ignem vt combustiuum. Secundò, significat causare immediate talem apprehensionem experimentalem, ex qua huiusmodi oritur dolor in voluntate, quando ignis vrit corpus, & sic ignis vrit spiritus.

Solutio secundæ de obiecto proximo.

Ad secundam, quæ probabat desiderari proximum obiectum doloris seu sensationem illam, quæ est dolor causalis, sæpè iam dictum est esse in Angelo dolorem illum causalem, qui non est sensatio dissolutionis temperamenti, sed est apprehensio intellectiua ignis, vt per se ipsum immediate disconuenientis supernaturaliter, & ex imperio diuino eleuante ignem.

Prima instantia.

Instabis primò, sola voluntas Dei non potest facere vt obiectum non disconueniens, sit disconueniens; Deus enim non supplet causas formales, sed ignis non est de se disconueniens Angelo, ergo ignis non potest per solam Dei voluntatem esse illi disconueniens.

Respondeo distinguendo minorem, ignis non est de se disconueniens Angelo prout est obiectum cognitionis & doloris eliciti naturaliter concedo, prout est obiectum doloris eliciti supernaturaliter, nego.

Secunda instantia.

Instabis secundò, vt ignis eleuetur à Deo ad torquendum Angelum, quem non potest torquere naturaliter, oportet, vt ignis producat aliquid in Angelo quod non potest producere naturaliter, si enim nihil producit non eleuatur; omnis enim potentia obedientialis vel est actiua, vel passiva: sed ignis nihil producit vt satis ostensum est. Velenim produceret qualitatem physicam spiritualem aut corpoream, vel produceret qualitatem intentionalem speciem videlicet impressam, vel expressam, aut certè ipsum dolorem: illa omnia superius sunt reiecta pluribus argumentis: qualitas enim physica si est spiritualis, fœdare potest, vrere non potest, qualitas etiam corporea v.g. calor non est disconueniens, cum non soluat temperamentum. Species impressa & cognitio experimentalis non posset repræsentare ignem vt disconuenientem nisi quia est causa talis cognitionis, atque ita cognitio illa esset obiectum sui ipsius, quia terminaretur ad

ignem vt disconuenientem, quia est causa talis cognitionis, quod idem dicebatur superius de dolore voluntatis quem ignis produceret.

Resp. ignem necessariò aliquid producere in Angelo si eleuatur obedientialiter ad torquendum Angelum, illud autem quod producit non esse qualitatem physicam, sed esse speciem impressam & expressam seu cognitionem experimentalem ignis vt immediate per se ipsum disconuenientis: illa verò cognitio non habet se ipsam pro obiecto, quia non cognoscit ignem vt disconuenientem ex eo quod sit causa talis speciei, & talis cognitionis, sed cognoscit ignem, vt immediate disconuenientem, eo modo quo dixi multa obiecta etiam sensum esse per se immediate disconuenientia.

Instabis terciò, ignis non est disconueniens Angelo, nisi vt eleuatus à Deo, sed vt eleuatus à Deo est tantum productiuus huius cognitionis experimentalis, ergo ignis non est disconueniens Angelo nisi vt productiuus huius cognitionis experimentalis, quæ proinde non habet pro obiecto nisi seipsam.

Respondeo ignem vt eleuatum à Deo habere rationem obiecti, & rationem causæ: verum est quod non eleuatur à Deo nisi cauter, sed hæc causalitas supponit rationem obiecti disconuenientis immediate per se ipsum, vnde negatur hæc minor, ignis vt eleuatus est tantum productiuus huius cognitionis experimentalis, quia ignis vt eleuatus est & causa huius cognitionis, & est obiectum immediate disconueniens, sub quâ ratione obiecti repræsentatur ab illa cognitione, quod idem dici debet de obiectis sensum, quæ per se ipsa immediate sunt conuenientia, vel disconuenientia. Imò etiam de illis obiectis quæ per se ipsa intellectum vel delectant, vel torquent. Deus enim summè bonus experimentaliter cognitus à beato, producit quidem cognitionem experimentalem suæ bonitatis, sed illa cognitio terminatur ad Deum, non autem ad se ipsam. Idem cum proportionem dico de illa cognitione quam causat ignis in Angelo, nam illa cognoscit immediate ignem, vt sibi malum, non autem terminatur ad se ipsam vt malum.

Instabis quartò, impugnatos esse supra illos Doctores qui volunt combustionem ignis fieri per impressionem speciei vel impressæ, vel expressæ, quod tamen nunc videor amplecti.

Resp. Negatum nullo modo esse quod ignis concurret ad cognitionem & speciem aliquam in Angelo, sed reiectas esse illas sententias, in quibus nullum assignabatur obiectum disconueniens ad quod terminaretur illa cognitio. Dicebant enim causari ab igne talem speciem, sed non explicabant quale obiectum disconueniens repræsentetur per illam speciem: hoc autem obiectum dixi esse ignem ipsum per se immediate, quo etiam modo fateor posse Angelum diuinitus habere dolorem quem cauteret malus odor, aut aliud quodlibet obiectum disconueniens sensibus.

Concludo totum hunc discursum de pœna sensus propria demonum, colligendo cum Lessio lib. 13. de attributis, grauitatem pœnæ sensus, quam omnes patiuntur damnati, ex quinque capitibus. Primum est horror carceris profundissimi, obscurissimi, fœtidissimi, cum sit totius orbis sentina. Secundum contubernium æternum omnium damnatorum, qui sunt omnes summè maligni, summè miseri, summè inimici. Tertium ignis sulphureus summè actiuus penetrans ossa, & viscera omnia, velut ardentes titiones. Quartum obiecta dolorifera sensum singulorum. Quintum vermis seu dolor immensus, de infinitis bonis amissis, & promeritis infinitis malis.

Tertia instantia.

Quarta instantia.

Gravitas pœnæ sensus in damnatis.

De perfectione supernaturali Angelorum. 275

SECTIO III.

De pœna damni propria demonum.

PRæter pœnam sensus hætenus explicatam, certum est pœnam damni præcipuam esse pœnam damnationis demonum, consistit autem tota in eo quod sciant se per sententiam irrevocabilem exclusos esse ab æterna beatitudine, atque ab omnibus bonis quæ illa secum affert: potest autem considerari hæc pœna. Primum, in intellectu excæcato. Secundo, in voluntate obstinata. Tertiò, in afflictione quæ sequitur hanc priuationem omnis boni, & cumulum omnis mali.

S. I.

Excæcatio intellectus Demonum.

DVplex in intellectu Dæmonum considerari potest pœna. Prima est priuatiua, quæ pertinet ad pœnâ damni, quia per eam priuatur aliqua perfectione actuali vel habituali, quam habiturus erat si non peccasset. Secunda est positiua per quam habet intellectus ille aliquid disconueniens, ex quo sequatur afflictio magna in voluntate.

Duplex dubitatio. Ratio dubitandi primò est, quia consentaneum videtur quod intellectus dæmonum sit priuatus totâ perfectione naturali quam habuit ante peccatum, quia ex illa tanta perfectione scientiarum naturalium existeret sine dubio voluptas & delectatio magna in voluntate. Secundo, sequeretur etiam rectitudo aliqua in operationibus, quia ex cognitione perfectæ boni connaturaliter sequitur eius amor.

Pœna positiua. Dico primò, intellectus dæmonum non amisit illam perfectionem naturalem quam habuerit ante peccatum: perfectiones autem omnes supernaturales omnino amisit: & rectitudinem omnem iudicii practici in materiis moralibus.

Primam partem, de scientiis naturalibus, probant Theologi communiter, quia illæ nullam habent repugnantiam cum peccato, quam in rem dixit optimè S. Dionys. cap. 4. de diuin. nominib. quod, *quæ per naturam sunt incorruptibilia per peccatum non corrumpuntur*. Secundam etiam partem de perfectionibus supernaturalibus probant ex sæpè citato loco Ezech. *amissi sunt sapientiam tuam in decore tuo*: nam quàmuis (sapientia) significare possit cognitionem quæ ordinetur ad diuinum amorem incendendum, tamen reuera hîc intelligitur de omni dono supernaturali pertinente ad intellectum, quia excæcatus est in æternum rebellis spiritus, & qui prius lumen erat, incidit in tenebras interiores, & exteriores; nihil enim in eo mansit supernaturale à quo ablatum est totus splendor gratiæ, vnde sequitur etiam quod omnem amisit rectitudinem iudicii practici, quia illud est iudicium quo inducimur, ad rectè operandum, sed nullum habet iudicium nequam spiritus, quo inducatur ad rectè operandum, ergo nunquam habet dæmon vllum iudicium practicum rectum in materiis moralibus circa quas benè operamur, vel malè.

Pœna positiua. Dico secundo, altera etiam est in intellectu dæmonum pœna positiua consistens in eo, quod necessariò semper cogitet ea per quæ affligi potest, addeò vt ab illis abducere nunquam possit cogitationem.

Ratio est, quia etiam naturaliter ex summo malo quod quisque patitur, sequi solet, vt ab eo auocari non possit cogitatio, sed cogitetur etiam iugiter quod valde cruciat: Deindè cum hoc etiam ad cumulum doloris sit necessarium, accedit etiam sine dubio diuina virtus, per quam damnatorum omnium cogitatio sic applicetur ad considerationem miseræ propriæ, & continuo sine vlla interruptione præsens illis

Tom. I.

fit: quod etiam videtur indicatum c. 12. Danielis, *de his qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium sempiternum, vt videant semper*.

Sex igitur sunt quæ cogitant illi & vident semper in tenebroso illo lumine quod restat illis ad cruciatum: primò Deum iratum & infensum capiti eorum imminentem armatum flagellis, nunquam placandum. Secundo, amissionem visionis beatæ, ac possessionis æternæ Dei, & omnium thesaurorum beatitudinis. Tertiò, totam pœnam sensus. Quarto, illorum omnium æternitatem. Quintò, bona omnia præterita & peccata ob quæ in tantam inciderunt calamitatem. Sextò, denique fœditatem suam. Ex quibus omnibus dolor erumpet sine dubio acutissimus.

Ad primam Resp. nullam ex scientiarum naturalium cognitione posse in voluntate dæmonum sequi delectationem, quia illam summus impedit mœror in quo demersâ misera voluntas scintillam illam voluptatis non sentit, vt statim dicam, sicut si in fornacem valde accensam proicias guttulam aquæ, nihil inde ardor minuitur, sed magis accenditur.

Ad secundam similiter Resp. summam malitiam quam habet voluntas malorum Angelorum impedire ne cognitio veritatis impellat eos vniquam ad rectitudinem operationis, vt statim constabit.

S. II.

Obstinatio voluntatis malorum Angelorum.

EX his tenebris intellectus, sequitur obduratio, & obstinatio voluntatis dæmonum, omniumque damnatorum; sic enim appellatur obfirmatio voluntatis eorum in malo, ita vt nunquam benè, semper autem malè operentur: tripliciter autem esse illa potest obfirmata. Primò circa malum præteritum, ita vt nunquam illud retraheret, & de illo peniteat. Secundo, circa malum futurum, ita vt semper peccet. Tertiò, circa bona moralia, ita vt nunquam eliciat operationem rectam, cuius triplicis obstinationis causam inquirunt Theologi, non enim est facile dicere vnde illa tanta firmitas voluntatis oriatur vt semper adhæreat malo, & nunquam possit amplecti bonum, cum tamen illa sit omnino libera, & indifferens.

Ratio enim dubitandi primò est, quia non est dubium quin damnati omnes in inferno detestentur peccata ex eodem motiuo, ex quo nos illa detestamur per attritionem; dolent enim de illis propter pœnam inferni, quod est motiuum supernaturale, honestum, videturque pœnitentia illa indicari Sap. 5. *Vbi gemunt in inferno impij detestantes superbiam & diuitiarum iactantiam*.

Secundo, durum etiam videtur esse quod dicitur, illos nunquam cessare à peccato, vel enim illis datur à Deo gratia vt non peccent, vel non datur, si datur ergo iam sunt in statu, in quo possunt cessare à mala operatione: si non datur, ergo non peccant, quia vbi deest potestas non peccandi, ibi peccatum etiam deest.

Tertiò, nulla potest assignari causa illius impotentiae morâlis, quam dicuntur habere dæmones ad nunquam benè, semper autem malè operandum, non enim esse potest negatio gratiæ, quia sine illa dictum aliàs est elici posse opera moraliter bona, & vinctationes saltem leues. Neque recurri potest ad Deum, qui vel infundat dæmonibus odium Dei quo necessitentur ad malum, vt dicere videntur Okam & Gabriel, vel quod infundat habitum necessitatem in actum malum, vt dixit Aureolus; sapiunt enim duo illa impietatem, faciantque Deum auctorem mali.

M m 2

Dico

Quid iugiter cogitent Angeli.

Solutio dubitationum.

Triplex dubitatio.

Retractatio peccati

Dico primò, dæmonum voluntas ita obstinata est in peccatis commissis vt nunquam illa retractatura sit, neque ad illa retractanda per pœnitentiam supernaturalem, habeat potentiam non solum moralem, sed etiam physicam.

Ratio est, quia dæmones, & damnati omnes cum sint extra viam, omnibus auxilijs & donis priuati sunt, ad operandum supernaturaliter, atque ad pœnitendum, quod contra Origenem in pluribus concilijs definitum est.

Cessatio ab omni peccato.

Dico secundò, habent quidem damnati potentiam physicam ad cessandum ab omni peccato, sed potentiam tamen moralem non habent, adeò vt semper committant aliquod peccatum.

Ratio, cur potentia physica illis non desit, euident est, quia si carerent potentia illa physica, quâ vitari ab illis posset peccatum, certè nullum ab illis committi posset peccatum, ad quod certum est exigi libertatem, & potentiam physicam ad peccandum vel non peccandum. Impotentia autem illius moralis plures causæ inueniri possunt. Prima est summum odium Dei vindicis & tanta inferentis tormenta; hinc enim fit vt semper illi displicere velint. Secunda est summa malitia voluntatis dæmonum, quibus nihil placet nisi malum. Tertia est summa afflictio, & acerbissimus cruciatus, quo ita excæcantur & perturbantur, vt ad bonum morale attendere nullo modo valeant. Quarta, constans denegatio cuiuslibet auxilij gratia.

Bona operatio moralis.

Dico tertio, habent etiam damnati potentiam physicam ad moraliter benè operandum, sed potentiam tamen moralem quæ aliquando reducatur ad actum nullam omnino habent, vnde nec vnquam eliciunt vllum actum honestum, ita cum S. Thoma, communiter Theologi omnes asserunt contra Scotum, Durandum, Bassolium,

Ratio est, quia (vt dixi) totam retinent omnes damnati libertatem voluntatis ad eliciendos actus naturaliter bonos, ad quos etiam gratia non est physice necessaria, ergo impotentiam physicam non habent ad illos eliciendos: sed quia tamen ita difficile illis est rectè operari propter causas quas dixi, propterea potentiam moralem non habent ad eliciendum actum qui sit honestus, aut etiam indifferens, sed semper operantur malè, quod colligunt Theologi ex varijs testimonijs scripturarum, verbi gratia, Iob. 10. *Vbi nullus ordo* (inquit) *sed sempiternus horror inhabitat.* Ecclesiast. 9. *Nec opus, nec ratio, nec sapientia nec scientia erunt apud inferos quò tu properas.*

Solutio trium dubitationum.

Ad primam Resp. non esse dubium quin damnati omnes in inferno valde decessentur peccata sua, propter quæ adeò acerbè cruciantur, sed nego illam esse pœnitentiam vel supernaturalem, vel etiam honestam: non est supernaturalis, quia motuum illud pœnarum experimentaliter quidem cognoscunt, sed non supernaturaliter, atque adeò non est motuum ipsis supernaturaliter, quale illud nobis est, qui Fide diuina illud credimus: non est etià actus honestus, quia est timor seruilis cum seruitute qui peccatum est.

Ad secundam Resp. nullum dæmonibus & damnatis impositum nunc esse præceptum supernaturale, quod obseruare teneantur, sed sola præcepta naturalia ad quorum obseruationem nulla gratia est physice necessaria, sed ad summum moraliter: ita nulla datur gratia damnatis, & nihilominus physicam habent potentiam ad non peccandum, quæ non est aliud quàm libertas, potentiam autem moralem non habent ex defectu gratia.

Ad tertiam Resp. plures allatas esse causas illius impotentia moralis, ad vitandum peccatum, quarum vnâ dixi esse denegationem omnis gratia, quæ non

est physice necessaria ad obseruationem legis naturalis, reliquæ verò causæ quas attuli ostendunt, ne faciliora quidem opera fieri posse ab illis.

§. III.

Summa afflictio voluntatis damnatorum.

Afflictionem hîc appello, actum illum voluntatis qui versatur circa malum præsens cum acerbitate summa, & inquietudine, quæ inquietudo propriè quid sit, & quomodo, superaddat aliquid illi actui voluntatis circa malum, non est huius loci explicare, quæri ergo potest, quanta sit afflictio in omnibus damnatis, deinde, vtum illa omne omnino gaudium excludat.

Ratio dubitandi est primò, quia est difficile dicere quomodo nullum verum gaudium sit in dæmonibus, quia sicut ad dolorem sufficit præsentia mali odio habiti, vel carentia boni desiderati, sic ad gaudium præsentia boni amati, vel absentia mali, sed sæpè multa dæmonibus eueniunt quæ valde illi desiderant, vt peccata, & damnatio plurium quos oderunt: ergo nihil videtur dæmonibus deesse ad verum gaudium.

Secundò, sicut summum gaudium beatorum non excludit omnem tristitiam, vt patet in Christo Domino, qui licet summè beatus esset, tristitia tamen fuit capax, similiter afflictio summa dæmonum videtur non excludere omnem voluptatem, non enim est dispar ratio.

Dico primò, afflictio dæmonum, & damnatorum omnium adeò est grauis & acerbæ, vt superet omnem id quod dici à nobis vel cogitari, vel experiendo sentiri potest.

Afflictio damnatorum quam grauis.

Ratio est primò, quia tristitia illa proportionem habet cum gaudio beatifico, quod est suauissimum & plenissimum. Deinde magnitudinem mœoris huius colligere possumus ex certissimis coniecturis. Prima sit ex obiecto illius doloris, quod est pœna damni, & pœna sensus, vtrique maxima, & quodammodo infinita, dolent videlicet de amissis quinque generibus bonorum. Primū est cœlestis Patriæ amœnitatis omni opum, & bonorum genere redundantis. Secundum, contubernium & familiaritas tot millium Angelorum, & hominum beatorum. Tertium est, lumen gloria, & visio beata cum omnibus quæ illam sequuntur in intellectu, in voluntate, in omnibus potentijs animæ. Quartum est, Dei amicitia. Quintum, pro solis hominibus est gloria corporis, & illius eximiae dotes. Deinde dolent de quinque generibus malorum, quæ nuper recensui, carere, societate, igne, vermine, obiectis doloriferis omnium sensuum. Altera coniectura vnde colligitur magnitudo huius doloris est cogitatio perpetua & nunquam interrupta illorum omnium malorum, Deo applicante (vt dixi) illorum intellectum, & efficiente vt cognoscant semper, & vehementer ponderent magnitudinem illius miseria, vnde inæqualis etiam erit dolor, ex pœna damni ob inæqualitatem apprehensionis. Tertia coniectura est ex recollectione prætorum; videbunt enim se illis omnibus bonis priuatos esse, quæ facili negotio assequi, & incurrisse tot mala quæ vitare facillimè potuerant. Quarta, ex apprehensione perfecta æternitatis, videbunt nimirum, illud horrendum semper, & cum rugitu plorabunt se proiectos esse à facie Domini in æternum. Quinta, quia ex eo dolore nascetur desperatio, furor, & odium in Deum.

Dico secundò, tamen aliquando dæmones & damnati omnes complacentiam quandam habere possint de aliquibus obiectis, nulli tamen veri & propriè dicti gaudij sunt capaces.

Nullum in ipsis gaudium.

Ratio

De perfectione supernaturali Angelorum. 277

Ratio est, quia experimur magnos dolores impedire sensum omnem gaudij, ex aliis minoribus obiectis, & constare potest ex gaudio beatifico, quod quia maximum est, non relinquit locum ullum dolori, non est autem maior ratio cur beati naturaliter sint incapaces omnis tristitiae ob plenissimum gaudium, quam damnati sint incapaces omnis voluptatis, ob maioris grauitatem. Si enim daemones verum habent gaudium, quia multa illis succedunt, quae desiderant, sic boni Angeli verum habebunt dolorem, quia multa illis non succedunt, quae cupiunt & habent obiecta plurima, quae illis displicent, à priori ergo ratio est, quia ad verum gaudium non sufficit praesentia boni desiderati, sicut ad dolorem non sufficit absentia illius boni: sed ad gaudium praeterea requiritur quies voluntatis in bono cum quadam suauitate, similiter ad tristitiam exigitur praeter praesentiam mali etiam inquietudo voluntatis circa illud malum, alioqui beati, imò & Deus ipse ob peccata tristarentur, ergo sicut beati de peccatis habent displicentiam sine dolore, sic daemones habent de obiectis quibusdam rabiidam quandam complacentiam sine ullo gaudio omnia enim argumenta quae probant gaudium esse in daemonibus probant esse in beatis dolorem, ex quibus patet omnino responsio ad primam.

Solutio
secundae
dubitae.

Ad secundam autem fateor quod miraculose potest esse cum summo dolore, aliqua voluptas, sicut miraculose fuit in Christo tristitia cum gaudio beatifico, sed naturaliter neutrum est possibile: cum autem certum sit non fieri à Deo miracula ut beati tristentur in caelo, vel damnati exultent in inferis, propterea calix maledictionis in quo bibunt damnati merum illis propinat absyntium, nulla mixtum Ambrosia, nullo nectare dilutum: *Fel enim draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.*

Daemonum
varia ma-
neca.

Supererat ut dicerem hic aliquid cum S. Thoma quaest. 114. de variis daemonum muneribus & tota eorum republica: in quibus pauca video certa, & pauciora etiam scitu digna. Munera eorum duo dicuntur esse, tentare homines tentatione seductionis, & alia eis inferre nocumenta Deo sic partim permittente, partim iubente; sunt enim diuinæ iustitiae, vel tortores constituti à Deo. Neque tamen putandum est quod omnia prorsus mala oriantur à tentatione daemonum, nam *unusquisque tentatur à concupiscentia sua*: sicut certum etiam est, quod Deus aliquando puniat homines per Angelos bonos, sicut saepe princeps per delectos milites poenam repetit ex rebellibus.

Daemoni
republica.

Est etiam aliqua inter ipsos respublica & species regni, quia vel ex communi consensu aut saltem ex usurpatione tyrannum habent ex cuius praescripto, varia singuli munia malitiae obeunt, ut constat ex variis Scripturis; alij enim singulis quibusdā locis addicti sunt alij certa genera tentationum inferunt, alij alia: estque probabilius singulos daemones singulis hominibus assignatos esse sicut assignati sunt singulis boni Angeli: sic enim Theologi omnes docent, & aperte colligitur ex Tertull. Gregor. Nyssen. & aliis Patribus: sed haec omnia ut dixi horribiliora sunt quam certiora.

QVÆSTIO IV.

*De tertio instanti bonorum Angelorum statu
nimirum beatitudinis, & variis eorum
Ministeriis.*

Dixi haecenus ea quae spectant ad Angelos reprobos foeda, tristia, horribilia, nunc ad latiora progreditur consideratio & in sanctorum Ange-

lorum plena beatitudine tractatio tota conquiescit. Rectè autem notat Suarez initio lib. 6. statum illum beatissimae quietis, in quo, non in secundo instanti, quod pugnae fuit, non coronae, sed in tertio constituti sunt victores Angeli, esse partim contemplatiuum, partim actiuum. Contemplatio includit beatitudinem, & assistentiam: actio includit ministeria, id est illuminationes, missiones & custodiam. Quae omnia breuiter expediri possunt.

SECTIO I.

*De statu contemplatio sanctorum Angelorum
beatitudine nimirum, & assistentia.*

Certum est primò, nihil prorsus occurrere posse speciale in beato statu sanctorum Angelorum, quod commune illis omnino non sit cum beatitudine hominum electorum de qua plenè statim dicturi sumus initio sequentis tractatus. Primò ergo, constat inter omnes Theologos, quod Angeli omnes illi qui resisterunt Luciferò, consummarunt in secundo instanti meritum, & in instanti sequenti adepti sunt aequalem meritis beatitudinem. Quod iisdem probatur argumentis quibus probatur aeterna merces, & beatitudo eorum hominum qui decedant in gratia, nam etiam de Angelis verum fuit, quod toties Deus in omnibus Scripturis testatur futuram mercedem operi nostro, & eum redditurum esse unicuique iuxta opera sua; bonum videlicet certamen certarunt sancti Angeli, fidem seruauerunt, in reliquo reposita fuit illis corona iustitiae. Haec est veritas Catholica de beatitudine tum Angelorum, tum hominum, in qua explicari à me possent capita quinque, opposita illis quinque aliis capitibus expositis à me nuper de damnatione daemonum. Primum est, quod verissimè ac certissimè sit paradysus, hoc asserere Deum in in omnibus Scripturis vtriusque testamenti, hoc Ecclesiam, hoc Concilia, hoc Sanctos, hoc rationem naturalem certò confirmare. Secundum, vbinam sit & qualis, sit paradysus altissimus, amplissimus, lucidissimus, ornatusissimus, amenissimus. Tertium, quanam genera bonorum sint in paradiso, vbi locum habet diuisio sollemnis in beatitudinem essentialem & accidentalem. Quartum à quo tempore ceperint Angeli esse in paradiso & quanto tempore in eo mansuri sint. Quintum, quibus mediis peruenire ad illum possint homines, vide tractatum sequentem. Constat secundò, beatitudinem essentialem sanctorum Angelorum esse perfectissimam, *Angeli enim eorum* (inquit Christus) *vident faciem Patris mei qui in caelis est*: vident autem in verbo creaturas cognitione matutinā, & extra verbum cognitione vespertina: est beatitudo illa ita immutabilis, ut nunquam vel crescat vel decrescat; nec enim eam vel amittere possunt per peccatum cuius propter amorem beatificum incapaces sunt, vel augere per ministeria quae nunc obeunt, cum extra viam nullus amplius merito locus esse possit.

Constat tertio, beatitudinem accidentalem sanctorum Angelorum esse quoque maximam & cumulatissimam, dotes habent quales dantur animabus beatis, potest beatitudo illa subinde crescere, quia illa non est inuariabilis sicut beatitudo essentialis, sed haec omnia (ut dixi) plenissimè dabit sequens tractatus.

Certum est secundò, bonos omnes Angelos rectè diuidi posse in assistentes & ministrantes: quam diuisionem tradidisse videtur Daniel cap. 7. *Millia millium ministrabant ei, & decies milles centena milia assistebant ei*, saepeque indicatur in Apocalypsi, & in aliis Scripturae locis. (Assistentes) vocantur à

Existentia
huius bea-
titudinis.

Beatitudo
essentialis.

Beatitudo
accidenta-
lis.

Angeli as-
sistentes &
ministran-
tes.